

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE - FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV DÁLNÉHO VÝCHODU**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Zdena Dudová

**Liu Binyan a reflexe politického
systému v ČLR po Kulturní revoluci**

vedoucí bakalářské práce
prof. PhDr. Olga Lomová, CSc.

Praha, květen 2019

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce prof. PhDr. Olze Lomové, CSc. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného či stejného titulu.

V Praze dne 9. května 2019

Zdena Dudová

Seznam zkratk

- ČLR – Čínská lidová republika
- KS – Komunistická strana Číny
- ČLOA – Čínská lidová osvobozenecá armáda

Abstrakt

Předmětem této bakalářské práce jsou dvě reportážní črty Mezi lidmi a démony (*Ren yao zhi jian* 人妖之间, 1979) a Druhý typ loajality (*Di er zhong zhongcheng* 第二种忠诚, 1985) čínského novináře a spisovatele Liu Binyana 刘宾雁 (nar. 1925). Cílem bakalářské práce je na základě analýzy těchto dvou reportáží představit Liu Binyanovu reflexi politického systému v ČLR po Kulturní revoluci, poukázat na společenské problémy, které Liu Binyan odhaluje a představit řešení, které Liu Binyan navrhuje. Práce v rámci představených řešení zkoumá otázku různých podob loajality, jednak loajalitu jako slepé následování, jednak loajalitu vůči vlastnímu morálnímu svědomí. Reportážní črty jsou v práci také zasazeny do širšího literárně-historického kontextu.

Klíčová slova

Liu Binyan, literatura reportáže, črta, ČLR, Kulturní revoluce, loajalita

Abstract

The following bachelor thesis focuses on two literary reportages (*texie*) "Between People and Monsters" (*Ren yao zhi jian* 人妖之间, 1979) and "The second type of loyalty" (*Di er zhong zhongcheng* 第二种忠诚, 1985) by the Chinese journalist and writer Liu Binyan 刘宾雁 (born 1925). The main objective of the thesis is to analyse how Liu Binyan reflects the political situation in PRC after the Cultural Revolution, based on the arguments discussed in the previously mentioned reportages. The aim of the analysis is to find the greatest social issues of the given time period, as perceived by Liu Binayan, as well as discuss the solutions he proposes. Part of the thesis is also aimed at the examination of different approaches to the concept of loyalty, i.e. blind following and loyalty based on inner moral voice. The bachelor thesis also discusses the necessary historical and literary background and provides readers with characteristics of literary reportage.

Key words

Liu Binyan, literary reportage, *texie*, PRC, Cultural revolution, loyalty

Obsah

1. Úvod	8
2. Literatura reportáže a Liu Binyan.....	12
2.1. Liu Binyanův životopis a historické pozadí doby	12
2.2. Literární reportáž v ČLR.....	14
2.3. Terminologie literatury reportáže: <i>baogao wenxue</i> , <i>texie</i>	16
2.4. Charakteristiky Liu Binyanových literárních reportáží	18
2.5. Literatura reportáže a její společenská role v ČLR.....	25
3. Reportáže (tematický rozbor)	31
3.1. Mezi lidmi a démony (人妖之间)	31
3.2. Druhý typ lojality (第二种忠诚)	52
4. Závěr.....	63
5. Prameny a literatura.....	66
5.1. Prameny	66
5.2. Literatura.....	66

1. Úvod

Liu Binyan (刘宾雁), novinář a spisovatel byl jedním z autorů, kteří se znovu objevili na literární scéně po pádu Gangu čtyř v roce 1976. Jako oddaný člen Komunistické strany a zároveň velký kritik dobových poměrů začal v roce 1949 pracovat jako redaktor časopisu Čínské mládí. Již v roce 1957 byl kvůli svým kritickým literárním reportážím odsouzen jako pravičák, částečně rehabilitován byl o čtyři roky později. V roce 1966 byl opět odsouzen a byl poslán na převýchovu na venkov, kde strávil dlouhých osm let. Druhé rehabilitace se dočkal v roce 1979. V letech 1979 až 1985 pracoval jako redaktor stranického deníku *Renmin Ribao*, v roce 2001 se stal prvním předsedou Nezávislého centra čínského PEN klubu. Liu Binyan je autor mnoha reportáží a projevů. Zabývá se morálkou, společenskou odpovědností, sám bytostně přesvědčen, že je potřeba literárním dílem „zasahovat do života“ a upozorňovat společnost na problémy. Liu Binyan byl člověk velké morální integrity a vůdčí hlas společenského svědomí.

Otázka svobody a formy literárního vyjádření, smyslu psaní reportáží a jejich cílů byla v Číně předmětem diskuze po celé dvacáté století. Liu Binyan začal tvořit až začátkem 50. let, kdy byla veškerá umělecká tvorba a literatura, její účel a funkce jasně vymezena Mao Zedongovými *Yan'anskými rozhovory o umění a literatuře* z roku 1942. Liu Binyanova tvorba si razila vlastní cestu, řídila se vlastními zásadami, ale dokonce i s obsahem *Yan'anských rozhovorů* polemizovala. Otevírá otázku odpovědnosti autora a občana a otázku loajality – komu nebo čemu má být člověk loajální? Také se nabízí otázka, zdali všechny své literární reportáže Liu Binyan nepsal jako formu polemiky, tedy diskuzi o vymezení a roli umění a literatury. Jeho reportáže totiž měly velký společenský dopad a to nejen v regionu nebo okrese, ve kterém se daný příběh odehrál, ale zasáhly celou zemi napříč provinciemi a okresy. Ač šlo vždy o konkrétní reportáže založené na pravdivém příběhu, jejich poslání bylo univerzální a rezonovalo s otázkami, které si kladli lidé v celé zemi.

Literatura reportáže (*baogao wenxue* 报告文学) a reportážní črty (*texie* 特写) prošly v Číně během 20. století mnoha změnami. Tento žánr se rozšířil ze západu v kontextu kulturní transformace a nabyl na popularitě během protijaponské války v letech 1937 až 1949, kdy ve společnosti vyvstala potřeba po zprávách z fronty a z dění na venkově (Yeh 2011: 568). Tato práce obsahuje analýzu dvou reportáží napsaných v první

polovině 80. let, tedy v době ekonomických reforem, částečného politického uvolnění a velkého očekávání politických změn. Autor v těchto reportážích reflektuje období Kulturní revoluce a poukazuje na aktuální společenské problémy.

V Liu Binyanově životě byla dvě významná období, kdy publikoval své reportáže. První bylo v 50. letech a druhé, které bude středem našeho zájmu, v první polovině 80. Liu Binyan v letech 1979 a 1986 napsal svá nejvýznamnější díla, z nichž dvě budou předmětem analýzy této práce. V roce 1987 byl znovu perzekuován a vyloučen z KS. Poté odjel do zahraničí a zbytek života strávil v USA, kde se angažoval v exilovém demokratickém hnutí.

Ve svých publikacích, stejně jako ve svém životě, se Liu Binyan držel několika zásad a postojů, které jsou pro jeho práci klíčové a je nutné se s nimi před čtením jeho děl seznámit. První zásadou je „zasahovat do života“ (*ganyu shenghuo* 干预生活), tedy povinnost literatury zasahovat do života, zajímat se o aktuální problémy a podávat jejich pravdivý obraz. Je to protiklad k přístupu „zkrášlování a upravování reality“ (*fengshi shenghuo* 粉饰生活), stylu, který byl v literatuře ustanoven po Mao Zedongově vystoupení na Konferenci o literatuře a umění v Yan'anu v roce 1942. Dalším je povinnost autora „psát o stinné stránce věci“ (*xie yin 'an mian* 写阴安面), zásada, která je vlastní většině Liu Binyanových reportáží a která těsně navazuje na výše uvedené. Třetí zásada a zároveň titul jedné z autorových reportáží je tzv. vyšší typ loajality (*di er zhong zhongcheng* 第二种忠诚), která se týká morálního dilematu věrnosti a otázky loajality.¹ Liu Binyan si klade otázku, komu, případně čemu, být loajální, a především ho zajímá, kde je hranice mezi lojalitou a slepým následováním. Liu Binyan byl jako přesvědčený komunist a také jako občan ČLR loajální vůči KS a společnosti. Loajalita, čínsky *zhongcheng* 忠诚 podle výkladového slovníku (*Xiandai Hanyu cidian* 1998: 1630), znamená být oddaný vůči státu, lidu, straně – a vše je chápáno jako jedno a totéž. Liu Binyan vychází z obecně sdíleného přesvědčení loajality, ale následně ukazuje, že existuje i jiná „loajalita“ – věrnost sobě samému, věrnost svým ideálům. Pro Liu Binyana, jako autora literárních reportáží zpravujících o realitě čínské společnosti, o stinných stránkách a problémech, je tento postoj klíčový. Stál v pozadí jeho kariérního vzestupu i pádu. Z tohoto Liu Binyanova postoje vyplývají i teze a výzkumné otázky

---

¹ Nejedná se o loajalitu v intimním smyslu věrnosti v partnerství, ale o loajalitu vůči sobě a své vlastní morální integritě, nebo o loajalitu vůči vládoucí straně obecně.

předkládané práce.

Tato práce je rozdělena do dvou částí. V první části se budu zabývat žánrem literární reportáže a představím stručný životopis Liu Binyana jako jednoho z nejvýznamnějších autorů čínské reportáže druhé poloviny 20. století. Budu se zabývat specifiky tohoto žánru, jeho společenskou rolí a požadavkům na tento žánr v Číně s odkazem k Liu Binyanovu životu. Ve druhé části se věnuji samotné analýze dvou Liu Binyanových reportáží. První je reportáž *Mezi lidmi a démony* (*ren yao zhi jian* 人妖之间) vydaná v roce 1979, tedy krátce poté, co byla oficiálně zavržena politika Kulturní revoluce a veřejně se diskutovaly problematické otázky dějin KS Číny. V této reportáži autor popisuje rozsáhlý případ korupce státního zaměstnance v provincii Heilongjiang. Druhá reportáž nese název *Druhý typ loajality* (*di er zhong zhongcheng* 第二种忠诚) a byla vydána v roce 1985. V této reportáži se Liu Binyan věnuje otázce komu, respektive čemu být loajální – straně, státu a společnosti, anebo svému svědomí?

Cílem práce je na základě kritického čtení provést tematický rozbor těchto dvou reportáží, zasadit je do dobového kontextu a zhodnotit autorovo pojetí rekonstrukce Číny po Kulturní revoluci. Dále je mým cílem vytyčit problémy, které Liu Binyan sleduje a hodnoty, které vyznává ve vztahu k možným reformám čínského politického zřízení. V této souvislosti se budu věnovat již výše zmíněnému tématu loajality. Jak se projevovalo v Liu Binyanových reportážích? Jakou funkci má podle Liu Binyana autor a jeho reportáže ve společnosti? Jak on sám, skrze své reportáže, nahlíží na problém loajality? Může loajální občan, který se stranou sdílí stejné vyšší cíle, komunistickou stranu kritizovat? Je tato kritika žádoucí? Je komunistická strana schopna nebo ochotna tuto kritiku přijmout? Na základě Liu Binyanových výše vybraných děl bych chtěla poukázat na komplexnost tohoto problému, na polemiku o funkci literatury a roli autora a polemiku vůči autoritám KS, kterou lze sledovat v Liu Binyanových dílech.

Hlavním pramenem této práce je sbírka Liu Binyanových reportáží v originálním znění (Liu 1988a). Dalšími podpůrnými prameny jsou sbírka esejů (Liu 1988b-c), které obsahují Liu Binyanovy komentáře, názory, glosy a vzpomínky na pozadí vzniku jeho reportáží. Dále ve své práci využiji Liu Binyanovy memoáry (Liu 1990), které sice nejsou hlavním pramenem, ani předmětem zkoumání mé práce, avšak jsou cenným zdrojem informací o autorově životě, názorech a pohledu na svět. Nejsou svázané literární formou a nároky na dobově podmíněnou volbu tématu, tak jako je tomu

u reportáží.

I přes významnost Liu Binyanových reportáží nebyla na toto téma napsána žádná monografie. V anglicky mluvícím prostředí se tématem Liu Binyanových reportáží nejvíce zabývá americký profesor Perry Link. Byl editorem a jedním z překladatelů dvou sbírek Liu Binyanových reportáží (Link 1983) a (Link 2006). V těchto dvou publikacích se kromě překladů vybraných reportáží nachází i překlady Liu Binyanových projevů, esejí a rozhovorů a komentáře k překladům, které využiji jako doplňující zdroj.

Čínskou moderní literaturou a literaturou reportáže se nejvíce zabývá Charles A. Laughlin a Rudolf Wagner. Pro teoretický úvod do tohoto žánru využiji publikaci (Laughlin 2002) a kapitoly 14 a 15 z (Wagner 1992), které se soustředí na charakteristiky literárních reportáží. Dále také přihlédnou ke kapitolám 8 až 11 v publikaci (Wagner 1992), kde jsou rozebrány Liu Binyanovy reportáže z 50. let, které poskytují další důležité údaje pro interpretaci reportáží z doby po Kulturní revoluci, jimiž se zabývám v této práci. Literaturou reportáže obecně, a otázkou literárnosti, kterou v práci okrajově zmíním, se zabývá Mojmír Grygar (Grygar 1961), z jehož publikace také čerpám.

V otázce společenské role reportáže v daném období budu pracovat s Mao Zedongovými *Rozhovory na konferenci o umění a literatuře v Yan'anu*. V práci čerpám i z předmluvy k tomuto textu od Bonnie McDougall. Dále využívám Merle Goldmanovou publikaci o literárním disentu v ČLR (Goldman 1971), a také využiji kapitoly 5 a 14 z již výše zmíněné Wagnerovy publikace, kde se zabývá společenskou rolí *texie*. Pro definování obecných literárních termínů a teoretické ukotvení této práce využívám literární slovníky a lexikony od Hraly (1977), Lederbuchové (2002) a Pavery a Všeticky (2002).

2. Literatura reportáže a Liu Binyan

Druhá kapitola je teoretického charakteru a jejím cílem je definovat a charakterizovat žánr literatury reportáže, seznámit se s jejím vývojem a společenskou rolí v Číně ve 20. století a představit další osobnosti tohoto žánru, které Liu Binyanovu tvorbu nejvíce ovlivnily. Dále se budu věnovat problematice literárnosti reportáží, která přímo navazuje na charakteristiku čínské literatury reportáže (*baogao wenxue*) v podkapitole 2.4. Nakonec představím politické pozadí doby, ve které Liu Binyan reportáže psal, zejména tedy oficiální politicky motivované požadavky na umělce, spisovatele a jejich uměleckou produkci.

Tématem čínských literárních reportáží, ať už z teoretického nebo analytického hlediska, se nejvíce zabývají autoři Rudolf Wagner, Charles Laughlin, Leo Ou-Fan Lee a Perry Link, jejichž díla budu pro analýzu nejvíce využívat.

2.1. Liu Binyanův životopis a historické pozadí doby

Liu Binyan se narodil v roce 1925 ve městě Changchun v provincii Jilin. Od útlého dětství Liu vyrůstal v Harbinu v provincii Heilongjiang, protože jeho otec pracoval jako rusko-čínský tlumočnick na mandžuské železnici. Kvůli japonské invazi do Mandžuska nezískal Liu Binyan dobré formální vzdělání, nicméně později se sám zvládl naučit rusky, japonsky a trochu anglicky. Jak uvádí v rozhovoru s Perry Linkem, hnací motor, který ho navedl na dráhu spisovatele a novináře, byla zvědavost a zájem o okolní dění. Nevyrostl v domácnosti obklopený knihami, dokonce udává, že jediné tištěné materiály, které měli k dispozici doma, byly Sunjatsenovy články a Pu Songlingovy povídky.² Nicméně jeho rodiče mu dali dostatečnou volnost a nechali ho číst vše, co se k němu dostalo (Link 2006: 1).

V roce 1943, když bylo Liu Binyanovi 18 let, vstoupil do komunistické strany. Komunistická strana podle Liu Binyana (1990: 15) představovala pro Čínu největší naději, jak odrazit japonský útok. Původně chtěl odjet přímo do Yan'anu, ale nakonec zakotvil v Tianjinu, kam ho přivedl jeho kamarád z dětství a kde se spolu účastnili protijaponského odboje. Po vzniku ČLR v roce 1949 začal pracovat jako redaktor novin Svazu komunistické mládeže Čínské mláďi (*Zhongguo qingnian bao* 中国青年报) (Lee

---

² Pu Songling (1640-1715) autor povídek v klasickém jazyce, které byly v 19. století přeloženy do hovorového jazyka a zlidověly. Český výbor v překladu J. Průška jako *Zkazky o šesteru cest osudu*.

1983: ix). Liu Binyan v rozhovoru vzpomíná, že těsně po roce 1949 panovala v Číně optimistická atmosféra, avšak on cítil znepokojení. „Lidé ve vedení oznámili, co si máme myslet, tato slova se pak předávala od shora dolů a všichni souhlasili. Lidé nebyli nuceni, většina souhlasila dobrovolně. Ale mě nějak trápilo, že nebylo více rozdílných názorů“ (Link 2006: 2). Jeho práce redaktora v novinách Čínské mládeže spočívala jen v přepisování názorů dodávaných ze stranického vedení a jejich prosté předávání dál. Liu se v této době zajímal o dění v Sovětském svazu, četl ruské noviny a obdivoval ruského autora literárních reportáží Valentina Ovečkina, který psal literární reportáže (črty) o společenských problémech v Sovětském svazu (Link 2006: 3). O Ovečkinovi a jeho vlivu na Liu Binyanovu tvorbu se zmíním podrobněji v následující podkapitole.

V roce 1956, povzbuzen „Kampaní sta květů“³ vyhlášenou Mao Zedongem, napsal Liu Binyan tři reportáže kritizující byrokracii a způsob práce stranických kádrů. První byla reportáž *Na stavbě mostu* (*Zai qiaoliang gongdi shang* 在桥梁工地上), která popisuje byrokracii, korupci a zneužívání moci ve státní správě. Další dvě byly reportáže *Interní zprávy z naší redakce* (*Benbao neibu xiaoxi* 本报内部消息, má dva díly), vydané v témže roce, kde je hlavním tématem cenzura tisku (Lee 1983: xi-x).

Reportáže vzbudily velký ohlas, ale jejich publikace měla pro Liu Binyana neblahé následky. Poté, co v polovině 50. let Liu Binyan vydal výše uvedené reportáže kritické vůči Komunistické straně a jejím praktikám, byl v rámci „Kampaně proti pravičákům“⁴ odsouzen jako „pravičák“, poslán na venkov na převýchovu prací a nesměl publikovat (Idema a Haft 1997: 295-296). Po třech letech nuceného pobytu na venkově od roku 1958 do roku 1961 se v roce 1962 vrátil do novin. (Lee 1983: x).

Začátkem 60. let bylo mnoho lidí odsouzených v „Kampani proti pravičákům“ rehabilitováno. Liu Binyan nejenže nebyl rehabilitován (*pingfan* 平反), ale jako jedinému v redakci mu ani nebyla sejmuta „nálepka pravičáka“ (*youpai de maozi* 右派的帽子). Mohl sice pracovat dále v redakci, ale bez možnosti se vyjadřovat k politice. V redakci směl dělat pouze odborné rešerše a překlady (Link 2006: 5-6).

Od 50. do 70. let byla literární reportáž v ČLR politickým nástrojem s přesně určenou

---

³ Kampaň nebo Hnutí sta květů (*baihua qifang* 百花齐放) 1956-1957. Mao Zedong v rámci této kampaně vyzval intelektuály, aby se vyjádřili, či případně vznesly kritiku k politické situaci v Číně.

⁴ Kampaň proti pravičákům (*fan youpai yundong* 反右派运动) 1956-1957. Reagovala na neočekávanou vlnu kritiky, která se vznesla během Kampaně sta květů. Cílem bylo umlčet „pravičáky“, kteří se během předchozí kampaně odhalili svoji kritikou režimu.

náplní a formou (Chen Peiqin 2011: 152-154). Liu Binyan publikoval své reportáže ve dvou obdobích. První období bylo v polovině 50. let, poté následovala více než dvacetiletá pauza, kdy literární reportáže v jeho podání vycházet nemohly, a dalších publikací se autor dočkal až na samém konci 70. let. Na pozici překladatele v novinách mohl být až do roku 1969, kdy byl po propuknutí Kulturní revoluce⁵ opět poslán do pracovního tábora (Lee 1983: 6-8).

V roce 1979, po kompletní rehabilitaci, začal pracovat na prestižním a vlivném postu jako redaktor ústředního tiskového orgánu KS Číny Lidového deníku (*Renmin ribao* 人民日报) (Lee 1983: x). Rok 1979 byl pro Liua zlomový i proto, že vydal svoji nejznámější reportáž z druhého publikačního období *Mezi lidmi a démony* (*ren yao zhi jian* 人妖之间) a v následujících letech pak byly vydány i další Liuovy reportáže.

Liu Binyanovo období optimismu se zlomilo v roce 1983, kdy byla konzervativní frakce Komunistické strany Číny vyhlášena „Kampaň proti duchovnímu znečištění“ (*Qingchu jingshen wuran yundong* 清除精神污染运动), tedy kampaň proti liberálním tendencím a westernizaci, jejíž obětí byl mimo jiné i Wang Ruoshui⁶ 王若水 zástupce šéfredaktora deníku *Renmin ribao*, kde Liu Binyan působil (Link 2006: 11-16). Po odstoupení generálního tajemníka KS Číny Hu Yaobanga (zastávce liberálního křídla) Liu Binyan ztratil podporu v nejvyšších politických patrech. Dva roky po vydání reportáže *Druhý typ loajality* byl v roce 1987 Liu definitivně vyloučen z komunistické strany, odešel z Číny a konec svého života strávil v USA (Idema a Haft 1997: 295-296).

2.2. Literární reportáž v ČLR

Od uvedení na scénu do dnešní doby prošla literární reportáž v Číně velkými změnami. Tento relativně mladý žánr dosáhl prvního velkého rozmachu ve 30. a 40. letech během druhé čínsko-japonské války. V této době literární reportáže zaujímaly největší prostor v literárních periodikách – až 70 nebo dokonce 80 procent (Chen Peiqin 2011: 151). Literární reportáž má možnost pružně reagovat na aktuální dění a změny ve společnosti,

---

⁵ Kulturní revoluce (*wuchan jieji wenhua dagemin* 无产阶级文化大革命) (1966-1969). Politická kampaň rozpoutaná Mao Zedongem, za účelem upevnění jeho moci, kterou částečně ztratil po neúspěšné hospodářské politice Velkého skoku. Oficiální náplň Kulturní revoluce byla boj proti čtyřem přežitkům: starému myšlení, kultuře, obyčejům a návykům

⁶ Wang Ruoshui (1926-2002) byl čínský novinář, filozof a politolog, člen komunistické strany a dlouholetý redaktor Lidového deníku. Během kampaně proti duchovnímu znečištění byl perzekuován a v roce 1987 byl vyloučen z komunistické strany.

její největší rozvoj vždy koresponduje s turbulentními společenskými obdobími. Literární reportáž se v této době stala nejen populární, ale dosáhla postavení mainstreamu. Kromě Číny se reportáž v této době rozvíjela i v dalších zemích jako například v Rusku, v USA a v některých evropských zemích. Termín literární reportáž baogao wenzue 报告文学 byl v Číně poprvé použit v roce 1930 v článku o českém investigativním reportérovi Egonu Erwinu Kischovi. Kisch byl novinář a autor literárních reportáží. V roce 1932 dokonce během jedné ze svých cest navštívil Čínu a napsal o své zkušenosti sbírku literárních reportáží nazvanou Tajemná Čína (Chen Peiqin 2011: 151). Jako novináře a spisovatele, který tento žánr ve 30. letech proslavil v Číně, ho uvádí i známý čínský novinář Xiao Qian 萧乾 (Wagner 1992: 327). Některé části Kischových reportáží vyšly v čínských periodikách už během roku 1936, celý spis pak byl přeložen do čínštiny pod názvem *Mimi de zhongguo* 秘密的中国 a vydán v roce 1938⁷ (Wagner 1992: 327). Mao Dun Kischovy reportáže popsal jako nekonvenční formou a bohaté obsahem a vzdal mu hold za vytvoření vlastního specifického stylu reportáže jako nové moderní literární formy, která byla malou, ale mocnou zbraní v rukou spisovatelů.

Další boom žánru literárních reportáží nastal v Číně v 80. letech, kdy došlo k určitému uvolnění ideologického dozoru nad literaturou. Zároveň to bylo turbulentní období velkých společenských změn, ve kterém vždy vzniká nejvíce textů tohoto žánru (Chen Peiqin 2011: 155). Zároveň je to období, kdy byl Liu Binyan definitivně rehabilitován a opět se mohl vrátit k práci novináře a publikovat své reportáže.

Na konci 70. let byl v oblasti beletrie populární směr tzv. literatura jizev (*shanghen wenzue* 伤痕文学), jejíž autoři se tragickým a sentimentálním tónem vyrovnávají s historickými ranami způsobenými Kulturní revolucí (Hong 2007: 294). Liu Binyan jako autor reportáží není zahrnován mezi autory literatury jizev, nicméně jeho reportáže z přelomu 70. a 80. let (např. *Mezi lidmi a démony*) se s touto dobou a jejími následky také vypořádávají. *Mezi lidmi a démony* popisuje politické praktiky z období Kulturní revoluce a odkrývá, jak jedinec v této době mohl zneužít svých pravomocí a nedostatků systému, ve kterém žil. Dopadením hlavní postavy příběhu, odhalením jejích podvodů dochází také k jistému vyrovnání se s předchozí dobou. Liu Binyan nevěří, že podobné

---

⁷ Knihu přeložil Zhou Libo 周立波, velká autorita mezi čínskými spisovateli v období 50. let, autor románu Bouře (暴风骤雨) o pozemkové reformě, který je také založen na osobním svědectví autora.

incidenty s Kulturní revolucí skončily, naopak vyzývá své čtenáře k bdělosti a varuje před předčasným slavením.

2.3. Terminologie literatury reportáže: *baogao wenxue*, *texie*

Tato část práce se bude věnovat čínské terminologii vztahující se k žánru reportáže. Zaměřím se také na obecnou definici literatury reportáže a pokusím se vymezit hranice tohoto žánru. Dále se budu zabývat tím, s jakými čínskými termíny tento český název ztotožňujeme.

Reportáž podle slovníku literárních pojmů chápeme jako zpravodajský a publicistický žánr a zároveň i jako žánr umělecké literatury, který přináší věcný a přesný popis určité události. Událost je vymezena časově i místně, často konkrétně jmenuje aktéry (Lederbuchová 2002: 279). V lexikonu literárních pojmů (Pavera a Všeticka 202:303) je reportáž definována jako žánr umělecké publicistiky, jehož základními charakteristikami jsou věcnost, hodnověrnost, dokumentárnost a přesný popis skutečnosti, její autoři se přitom mohou z hlediska stylistiky přiklonit buď více k publicistickému, nebo uměleckému způsobu vyjádření. Podle Chen Peiqin by měla reportážní literatura splňovat tři základní podmínky: pravdivost, včasnost a aktuálnost. Aby se mohl v Číně žánr reportáže plně rozvinout, potřeboval k tomu vhodné médium — noviny. Jde o relativně moderní literární fenomén, počátky čínské literární reportáže tedy řadíme do konce 19. století, do období rozvoje moderních médií (Chen Peiqin 2011: 148).

Jak již bylo napsáno v úvodu, pro literaturu reportáže existují v čínštině dva termíny, *baogao wenxue* 报告文学 a *texie* 特写, které si nyní blíže upřesníme. Liu Binyan samotný ve svých spisech používá oba termíny. Rozlišuje přitom, zdali se jedná o literární reportáž obecně jako o žánr, pak volí výraz *baogao wenxue* 报告文学. Užívá ho například v článcích či esejích: *Wo he baogao wenxue* 我和报告文学 (Já a literární reportáž), *Shenme shi baogao wenxue* 什么是报告文学 (Co je to literární reportáž?) a *Baogao wenxue xiang hechu qu* 报告文学向何处去 (Kam směřuje literární reportáž?) (Liu 1988b: 279, 297). Pokud hovoří o svých konkrétních literárních reportážích, které psal po vzoru ruských autorů, zejména Valentina Ovečkina, pak používá termín črta (*texie* 特写), např. v názvu eseje *Wo weishenme yao xie texie* 我为什么要写特写 (Proč píše reportážní črty?) (Liu 1988b: 231).

Rudolf Wagner, který se čínskou literaturou reportáže a Liu Binyanem zabývá ze západních odborníků nejvíce, ve své publikaci *Inside a Service Trade: Studies in Contemporary Chinese Prose* o Liuovi mluví výhradně jako o autorovi *texie*. Termín *baogao wenxue* používá pouze tehdy, pokud se jedná o historickém vývoji žánru literární reportáže, tedy jako obecnější, širší termín, který zahrnuje díla mnoha autorů, je volněji definovaný a je *texie* nadřazený (Wagner 1992).

Liu Yanwen ve svém Přehledu literatury (*Wenxue gailun* 文学概论) považuje *texie* za ústřední formu žánru *baogao wenxue*. Žánr literární reportáže pak definoval ze dvou pohledů. Z akademického, vědeckého hlediska to je sociální studie nebo výzkum (*shehui diaocha* 社会调查), z literárního hlediska to je literatura realismu (Wagner 1992: 274).

Charles Laughlin upozorňuje na to, že *baogao wenxue* je literární žánr, který se v Číně rozvíjel od 30. let 20. století, tedy ještě před tím, než vznikla ČLR a než Liu začal publikovat své reportáže. Ač je jedním z nejvýraznějších čínských autorů literárních reportáží, nemůžeme ho tedy nazývat průkopníkem tohoto žánru v pravém slova smyslu. Literární žánr *baogao wenxue*, byl podle Laughlina v Číně vytvořen jako revoluční literární forma, způsob tréninku pro socialistické spisovatele, a po roce 1949 se stal prostředkem pro vychvalování socialistických modernizací. Liu Binyaova tvorba naopak vykazuje znaky žánru společensky kritické reportáže pocházející ze Sovětského svazu, kde se taková reportáž nazývala „očerk“ („črta“). Překlad slova črta do čínštiny je právě *texie* (Laughlin 2010: 142). Průkopníkem psaní tohoto žánru v Sovětském svazu byl Valentin Ovečkin (1904–1968). Ovečkin byl novinář, spisovatel a stranický pracovník, psal črty o životě venkovských lidí, během války o událostech na frontě a v poválečné době o společenských problémech, nedostacích v organizaci a řízení kolchozů (Hrala, 1977: 186). Valentin Ovečkin podobně jako Liu Binyan ze stranických pozic kritizoval vládu komunistické strany a zejména byrokracii (Wagner 1992: 283–284). Liu Binyan byl Ovečkinovým blízkým přítelem. Když Ovečkin spolu se Sovětskou delegací novinářů navštívil v roce 1954 Čínu, přednesl na téma literárních reportáží (literárních črt) přednášky, které později vyšly v Číně tiskem v časopise *Wenyibao* a byl to právě Liu Binyan, který je přeložil do čínštiny (Wagner 1992: 259).

Wagner ve své studii nazývá *texie* okrajovým literárním žánrem na pomezí literatury a reportáže a doplňuje, že: „*texie*, řekl Ovečkin v Pekingu, je angažovaná literární forma,

umělecké dílo a novinový článek v jednom“ (Wagner 1992: 260). Dále popisuje literární reportáž jako prostředek, skrze který lze rychle reagovat na aktuální dění a poukázat na nějaký společenský jev nebo problém, a který zároveň poskytuje autorovi možnost k danému problému vyjádřit názor nebo kritiku (Wagner 1992: 260-621).

Leo Ou-Fan Lee uvádí ve spojení s Liu Binyanem oba termíny. U termínu *texie* souhlasí s Wagnerovou definicí a odvození termínu od ruského slova očerk stejného významu a do angličtiny ho překládá jako „special feature“ nebo „sketch“, avšak dodává ještě hlubší historickou souvislost. Podle Leeho je ruský termín očerk překladem francouzského termínu *esquisse physiologique*, který se používal od 18. století. Francouzský termín znamená doslova „črta zabývající se přirozenými společenskými jevy“, v tomto významu detailní sociologická reportáž o masách nebo o nějaké konkrétní části společnosti (o obyvatelích jednoho okresu, o zaměstnancích v jedné továrně). Takový výklad odpovídá Liu Binyanovým *texie*. Nicméně Lee dále uvádí, že *texie* se mohou dále dělit na *wenxue texie* 文学特写, tedy literární črtu, která dává autorovi více prostoru na uspořádání sesbíraného materiálu, a *xinwen texie* 新闻特写, tedy novinovou či žurnalistickou črtu. Oproti první kategorii je žurnalistická črta více objektivní a také více autorsky pasivní. Autor zde nemá tolik prostoru pro vlastní literární ztvárnění příběhu.

Wang Zhongling (王钟陵), profesor literatury na univerzitě v Suzhou v článku věnovaném literatuře reportáže potvrzuje, že žánr literární črty, stejně jako literární teorie s ním spojená pochází ze Sovětského svazu a že autorem, který jej v Číně představil, byl Valentin Ovečkin. Rozlišuje mnoho druhů literární črty, na Liu Binyanovu tvorbu se z nich nejvíce hodí definice „hloubavé črty“ (*shensi de texie* 深思的特写) nebo také „výzkumné črty“ (*yanjiu de texie* 研究性的特写). Tento typ črty má za cíl na konkrétním příkladu určitého společenského problému poukázat na širší souvislosti. Následně pak také pomoci lidem těmito společenským fenoménům porozumět a případné problémy vyřešit (Wang 2006: 113).

2.4. Charakteristiky Liu Binyanových literárních reportáží

Literární reportáž obecně chápeme jako reportáž, kde převažuje subjektivně hodnotící přístup v líčení událostí. Pravdivost věcných informací je zachována, autor má funkci vypravěče, události může hodnotit nebo k nim zaujímat humorný či satirický postoj.

Jazyk a kompozice textu může být esteticky aktualizovaná (Lederbuchová 2002: 279-280). Reportážní literatura vykazuje mnoho společných charakteristik, jako například kritérium aktuálnosti, autenticity, progresivnosti apod., jejichž představení se budeme v této kapitole věnovat. Předmětem našeho zájmu bude zejména otázka pravdivosti informací. Do jaké míry je literární reportáž fabulace a do jaké míry předává čtenářům fakta? Jak do reportáže vstupuje autor? Může nebo dokonce má komentovat dění, případně nabízet čtenáři vlastní vhléd do daného problému?

Jak již bylo výše zmíněno, reportáž se vyznačovala snahou o psaní pravdy *xie zhenshi* 写真实. Psát pravdu bylo důležitým tématem čínské literární teorie po roce 1949⁸. Laughlin upozorňuje, že je potřeba důkladně porozumět slovu *zhenshi* 真实 (pravda) a jeho odlišnému významu od slova *xianshi* 现实 (realita). Druhý zmíněný výraz se používá i ve spojení realismus jako umělecký směr, který usiluje o co nejpřesnější reprezentaci reality. *Xianshi* vyjadřuje pravdivost uměleckou, která se nezakládá na faktech. Zatímco *zhenshi* odrazem skutečnosti, pravdivosti, faktografické přesnosti. Realistický román tedy lze popsat slovem *xianshi*, nikoliv však *zhenshi*, neboť jeho děj je vyfabulován, nezakládá se na faktech. Pravdivost ve smyslu faktografické přesnosti (真实) je základní charakteristikou literární reportáže (Laughlin 2010: 135-136).

Laughlin ve své studii o psaní pravdy uvádí Liu Binyanovu odpověď na otázku, zda všichni lidé a všechny události v reportáži *Mezi lidmi a démony* jsou pravdivé: „Lidé i události jsou pravdivé. I přestože literární forma *texie* dovoluje autorovi v limitované míře přikrášlit fakta, aby zůstal věrný základním událostem, já jsem to vůbec nedělal. Co se týče chyb a prohřešků některých lidí, moje reflexe [těchto prohřešků a chyb] byla spíše nedostačující, než přehnaná“ (Laughlin 2010: 147).

Liu Binyanův ideální reportér daleko přesahuje roli běžného novináře, který jen pasivně zpravuje společnost o aktuálních událostech. Autor literárních reportáží podle Liu Binyana je aktivně zapojen do vyšetřování daného společenského problému a navíc má do situace i etický vhléd. Jak v *texie*, tak v *baogao wenxue* se předpokládá neodbytná přítomnost autora odhalujícího společenský problém. Cíl literární reportáže je vědomé odhalení daného problému a souvisejících faktů. Autor tímto nesleduje své vlastní zájmy nebo potěšení svého ega, je to služba společnosti. Tuto charakteristiku mají oba

---

⁸ Oficiálním nárokům na literaturu se budu více věnovat v následující kapitole.

výše zmíněné termíny (*texie*, *baogao wenxue*) společnou (Lee 1983: xv).

Kromě toho Liu používal i další postupy charakteristické pro čínskou literární reportáž. Jak uvádí Lee, žánr literární reportáže předpokládá přítomnost morálně angažovaného autora, kterým Liu skutečně je. Liu navíc jako literární metodu používá vkládání postavy autora do děje, skrze kterou může děj komentovat. V reportáži *Mezi lidmi a démony* autor jako samostatná postava nevystupuje, avšak situaci z nadhledu komentuje, ironicky naráží na jednotlivé excesy hlavní postavy. V reportáži *Druhý typ loajality* vystupuje sám za sebe jako reportér, kterého jedna z postav reportáže vyhledá a prosí o pomoc. Děj reportáže v tomto případě komentuje sám za sebe a děj je zčásti vyprávěn v první osobě.

Dalším postupem typickým pro čínskou literární reportáž, který Liu využíval, jsou časté přechody děje k lyrickým pasážím plným symbolismu a obrazů souvisejícími s tématem reportáže, pohledy do minulosti (flashbacks) a dovedně vystavěné dramatické vyvrcholení děje (Laughlin 2010: 141-143).

Jak již bylo výše uvedeno, literatura reportáže je volná literární forma. Autor má tedy volnou ruku při prezentování vlastního vhledu, kritiky nebo názoru na daný problém. Autor má také mnoho způsobů, jak vyjádřit svůj postoj. Může ho například prezentovat v první osobě, nebo může promlouvat skrze jednu z postav. (Wagner 1992: 263) *Druhý typ loajality* je napsán v první osobě, tudíž autor, identický s postavou vypravěče, může děj komentovat a prokládat ho svými postoji. V reportáži *Mezi lidmi a démony* autor na konec vkládá svůj morální apel ve formě vlastního komentáře.

Kritiku společenských nešvarů, jednu ze základních charakteristik literární reportáže, Liu Binyan chápe jako pomoc či službu společnosti (potažmo komunistické straně, jejímu vedení). Je to vyhledání problému v jeho zárodku, nebo předtím než by potencionálně mohl narůst do ještě větších rozměrů. Jeho zveřejněním autor dává prostor ke včasnému řešení nebo alespoň k odstranění následků⁹. Noviny, jako hlavní médium pro literární reportáže, mají oproti knihám větší možnost apelovat na širokou veřejnost, protože vycházejí ve větším nákladu a mají více čtenářů (Wagner 1992: 260).

Další otázka, která provází literaturu reportáže od samého začátku, a kterou mnoho

---

⁹ Tato podmínka se nemusí vždy uplatnit, například reportáž *Mezi lidmi a démony* byla napsána až poté, co byl popisovaný případ odhalen, nicméně přínos této literární reportáže spočívá v jiných aspektech než v odhalení nových skutečností. Podrobně viz kapitola 3.1.

autorů (zejména Laughlin 2002) zkoumá do hloubky, se týká umělecké hodnoty a literárnosti reportáží. Je literární reportáž literatura v pravém slova smyslu? Má uměleckou hodnotu? Touto otázkou se ve své publikaci zabývá Mojmir Grygar (Grygar 1961: 14-17), který tvrdí, že spor o to, zda se novinová reportáž může nabýt charakteru uměleckého díla, trvá už od konce 19. století. Dále zdůrazňuje, že konzervativní kritika položila mezi tyto dva žánry nepřekročitelnou hranici, zatímco pokroková literární kritika již od 20. let dvacátého století zdůrazňovala společenský a literární význam publicistiky. Grygar kritizuje snahu vytvořit normativní teorii reportáže, která by závazně stanovila hranice druhu.¹⁰ Za nejdůležitější v umělecké a žurnalistické praxi Grygar (1961: 16) považuje „pravdivé vyjádření životního obsahu; ten pak určuje adekvátní způsob vyjádření, výběr výrazových prostředků“ a shrnuje, že reportáž je považována za žánr na pomezí žurnalistiky a umělecké literatury. Relevantní je zde Liu Binyanův výrok, který ve svém projevu na Kolumbijské univerzitě v roce 1992 přednesl, a to sice že literatura reportáže není literatura¹¹ (Laughlin 2002: 264, 304). Dále Liu také v jednom ze svých esejů uvádí, že si literaturu reportáže jako žánr vybral pro její volnost a svobodu (*ziyou* 自由), kterou poskytuje autorovi (Liu 1988b: 234). Literárnost a umělecká kvalita tedy nebyly pro Liua hlavním kritériem, důležitější byla možnost předat informace a upozornit na společenské problémy, které považoval za důležité. V této práci se přikláním k tomuto Liu Binyanovu chápání literárnosti reportáží, v jeho duchu budu jeho literární reportáže analyzovat a dále se tomuto tématu podrobněji věnovat nebudu.

Kromě výše zmíněných obecných charakteristik žánru literární reportáže se ještě zaměříme na podstatné znaky a kritéria, které Liu Binyanovy literární reportáže splňují.

Prvním kritériem je aktuálnost témat, tedy rychlá reakce na téma či událost, která hýbe společností. Literární reportáž se nezabývá dávnou minulostí, poskytuje jen nutný kontext pro pochopení věci a pružně reaguje na nastalé změny. Důraz je kladen vždy na současnost a současný stav věci (Wagner 1992: 247). Reportáž *Mezi lidmi a démony* vyšla jen pár týdnů poté, co se skandál spojený s Wang Shouxin dostal k veřejnosti, je to téma, které v dané době aktuálně hýbalo společností. Reportáž se týká zpronevěry a úplatků za Kulturní revoluce, nicméně nezabíhá do hlubší minulosti více, než je

---

¹⁰ Toto se týká mimo jiné i stanovení hranice mezi reportáží a črtou, popřípadě rozdílu mezi reportáží žurnalistickou a uměleckou.

¹¹ Ve smyslu literatury - beletrie, není důležité umělecké ztvárnění.

nezbytně nutné pro pochopení kontextu. Například dětství hlavní postavy Wang Shouxin je zmíněno jen velmi stručně, vždy v úzkém vztahu k aktuální situaci.

Dalším kritériem je autenticita. Autenticita ve smyslu pravosti materiálu, pravosti událostí. Podle Wagnera (Wagner 1992: 248-249) je reportážní literatura, na rozdíl od románu nebo povídky, méně svázaná pevnými pravidly, co se týče stavby a struktury textu. Volnější pravidla struktury a stavby textu nahrazuje či doplňuje důrazem na pravdivost faktů a struktury vyprávění. Často jsou citována fakta a dobový materiál jako například nástěnné plakáty (*dazibao*), projevy Mao Zedonga nebo zprávy ze sjezdu komunistické strany. Jména a zeměpisné názvy mohou být autentické, nebo i pozměněny, pokud k tomu má autor důvod. V případě, že je autor pozměnil, např. z důvodu bezpečnosti, většinou na to své čtenáře upozorní. Postavy literární reportáže jsou oproti postavám v románu či povídce záměrně vykresleny jen povrchně a ploše. Jejich popisu, jakožto i popisu jejich pocitů, vnitřních pochodů nebo třeba i okolní krajiny, který by mohla příběh dokreslovat, není věnována pozornost. Středobodem literární reportáže je „problém“. Aby byla dodržena autenticita událostí, o kterých autor čtenáře zpravuje, soustředí se na prokazatelná fakta a okolnosti. Vše co je čtenáři „servírováno“, je nezbytně nutné minimum k pochopení událostí a „problému“. Pokud autor sdílí nějaké vlastní postřehy, jsou spíše sociologické povahy, než psychologicko-literární (Wagner 1992: 248-249).

V reportáži *Mezi lidmi a démony* se dozvídáme potřebná fakta o Wang Shouxin a jejím okolí, jako čtenáři máme k dispozici postupně do sebe zapadající kousky informací o složitém systému mocenských vztahů, avšak myšlenkové pochody hlavní hrdinky, stejně jako například její vztah se synem, zůstávají neodhaleny

Jak již bylo zmíněno výše, literární reportáž zpracovává aktuální téma a zakládá se na faktech. Dalším důležitým kritériem reportáže je odhalení nové skutečnosti, která byla čtenáři skrytá. Zároveň jde i o odhalení skutečností, které byly často ignorovány či zkresleny oficiálním tiskem. Literární reportáž může díky svému rozsahu jít více do hloubky. Autoři často přiznávají, že získávání informací je složitý a namáhavý proces, a nijak se tím netají. Informace mohou často být jen zlomkovité, jednak proto, že autor nemůže znát všechna fakta a možná nezískal kompletní informace o všem, nebo možná proto, že některé informace nebyly pro text relevantní, a tak byly jednoduše vyškrtnuty (Wagner 1992: 249-251).

Často však ani reportáž nemusí zveřejnit událost jako první. Například reportáž *Mezi lidmi a démony* vyšla až několik týdnů poté, co se zprávy o Wang Shouxin, jejím korupčním skandálu a zpronevěře velké sumy peněz ocitly v novinách. Lidé tedy již o případu věděli, přesto reportáž strhla bouřlivou vlnu reakcí. Liu Binyan totiž čtenářům ukázal detaily příběhu skryté za maskou zpráv z oficiálního tisku.

Dalším kritériem charakterizujícím literární reportáž je sociologická analýza. Literární reportáže nemají pečlivě a úmyslně vystavěný děj, jako je tomu u románu a povídky, jsou spíše sebranými střípky faktů a událostí. Nicméně Liu Binyanovy literární reportáže nejsou jenom sbírkou informací, autor do událostí vstupuje a nabízí analytický komentář. Například v reportáži *Mezi lidmi a démony* autor sám promlouvá a analyzuje seznam mimostranických kontaktů hlavní představitelky, formující jakýsi „neviditelný stroj“, s jehož pomocí mohla dosáhnout svých vlastních cílů. Analýza vychází z poskytnutých faktů a snaží se najít širší souvislosti a závěry o fungování a problémech ve společnosti. Analytický motiv u reportáže, v Liu Binyanově případě především sociologicko-analytický motiv, nahrazuje příběh a zápletku u románu. (Wagner 1992: 251-252) Leo Ou-Fan Lee zastává názor, že střípky informací nejsou poskládané do příběhu jako u povídky a příběh ani nemá stejné umělecké ambice, nicméně jeho kompozice není náhodná. Hlavním cílem je mít co největší efekt na čtenáře. Liu Binyanovo životní motto bylo „zasahovat do života“ a jeho cílem bylo vyburcovat čtenáře, aby dělali to samé, aby zasahovali do svých životů a zajímali se o dění okolo sebe. Liu to považoval za jediné možné řešení společenských problémů.

Další z charakteristik literárních reportáží je kritérium progresivnosti. Většina Liu Binyanových literárních reportáží řeší podobnou situaci: na jedné straně vzdělaný kvalifikovaný, progresivně orientovaný, angažovaný jedinec s vysokým morálním kreditem, na straně druhé socialistický stát a stranické mašinerie, které mu stojí v cestě. Pointa, ve kterou většina reportáží ústí, je, že institucionální struktura socialistické Číny nahrává podvrtné činnosti byrokratů a zkorumpovaných kádrů. Jde o konflikt mezi progresivně smýšlejícími jedinci a představiteli byrokratického státního aparátu. Toto považuje Liu Binyan za hlavní problém dobové čínské společnosti (Wagner 1992: 252-253).

Další důležitou součástí Liu Binyanových reportáží je morální apel. Liu Binyan nechává ve svých reportážích promlouvat svůj morální hlas skrze jednotlivé postavy. Ty

většinou analyzují situaci, bojují proti překážkám a vnášejí do děje morální posláni. (Wagner 1992: 253-254). Tento rys nacházíme u obou reportáží, které budou předmětem analýzy v kapitole 3. V reportáži *Mezi lidmi a démony* autor komentuje chování a činy hlavní postavy Wang Shouxin a na konci čtenáře varuje a nabádá k bdělosti, v *Druhém typu loajality* autor mluví v první osobě a předkládá svůj pohled na danou situaci.

Následující charakteristika těsně navazuje na výše zmíněný morální apel a společenskou analýzu. Ať už autor do textu promlouvá jakkoliv, ponechává si lehce ironický odstup od temné reality, kterou popisuje. Právě odstup, lehká dávka ironie a schopnost podívat se na popisovaný příběh z nadhledu zabraňuje tomu, aby se z líčení stala propaganda, a zároveň tvoří mezi autorem a příběhem jasnou hranici (Wagner 1992: 254).

Ironii a sarkasmus uvádí jako jedny z klíčových charakteristik rétoriky Liuových reportáží i Charles Laughlin. Podle Laughlina je kombinace sarkasmu a ironie způsob, jak poukázat na morální aspekt popisovaných událostí. Obzvláště u Liuových pozdějších děl z doby po Mao Zedongově smrti je ironie brána jako nástroj sloužící k poukazování chyb a nedostatků v systému (Laughlin 2010: 143).

Angažovanost je jedna z charakteristik, která bývá velmi často uváděna ve spojitosti s literaturou reportáže, jejíž texty často aktivně a odvážně zasahují do společenských událostí okolo nás. Koncept angažovanosti do literatury a zejména do literární reportáže zavedl už Kisch, který považoval jak angažovanost, tak i umělecký rozměr za neopominutelnou součást tohoto žánru (Hartsock 2011: 33).¹² Zároveň ale angažovanost neznamena, že by literární reportáže samotný problém řešily, nebo se o to pokoušely, naopak spíš k angažovanosti vybízí své čtenáře. Často u reportáží nacházíme otevřené konce, jako například v textu *Mezi lidmi a démony*, který sice skončí odhalením korupce a zneužívání moci u hlavní postavy Wang Shouxin, avšak čtenáři je jasné, a morální hlas autora na to upozorňuje, že na slavení vítězství je příliš brzy a nabádá k občanské bdělosti. Angažovanost tedy není obsažena jen ve stylu psaní reportáže, je k ní i vybízen čtenář v reálném životě (Wagner 1992: 254-255).

Poslední charakteristikou je účelnost a společenský dopad. Účelnost je zde nutné chápat ze dvou pohledů, jedním je aktuálnost a rychlost, s jakou autor reflektuje společenské

---

¹² Odlišný koncept od Liu Binyanova pojetí literární reportáže. Liu Binyan považoval angažovanost za klíčovou a umělecký rozměr pro něj nebyl důležitý. Viz str. 21.

situace. Druhým je, že jeho texty mají širší vypovídací hodnotu, než je jejich obsah. Často popisují jeden příběh a jednu konkrétní individuální situaci, avšak jsou ve své době a kontextu univerzálně platné a reprezentují mnoho dalších případů, které zůstaly neodhaleny a čekají na své „hrdiny“ podobně jako v reportážích, aby jednali. Na účelnost textů lze nahlížet i z pohledu ohlasu, který vyvolaly a například u reportáže *Mezi lidmi a démony* v počtu přetisků a dotisku v dalších periodických (Wagner 1992: 255).

2.5. Literatura reportáže a její společenská role v ČLR

Kromě historického vývoje a charakteristiky literárního žánru je potřeba zanalyzovat společenskou roli literatury reportáže a *textie* v ČLR a odpovědět na následující otázky. Jaké byly oficiální požadavky na literaturu obecně a jakou roli měla literární reportáž? Co bylo oficiálním cílem literatury? Co znamenalo stát se autorem *textie*? Proč si Liu Binyan tento žánr vybral?

Čínskou literaturu od 40. let je nutné studovat v kontextu tzv. Yan'anského období. Yan'an, město v provincii Shaanxi, se stalo útočištěm a hlavním sídlem Komunistické strany Číny mezi roky 1937 a 1947 (Moise 2008: 1995). Představitelé Komunistické strany Číny se zde usadili po Dlouhém pochodu, odlehlý Yan'an jim zároveň poskytoval dobré útočiště před Japonci během druhé Čínsko-japonské války. V tomto období zde čínští komunisté formulovali svou válečnou strategii, organizační, společenské a vedoucí programy, což do Yan'anu přilákalo spisovatele a intelektuály z celé Číny, kteří se chtěli na formulaci nového společenského uspořádání podílet. Někteří byli staří revolucionáři z počátku století, jiní byli motivováni vlastenectvím a zároveň byli znechuceni zkorumpovaností Kuomintangské vlády. Tito intelektuálové a spisovatelé pracovali v Yan'anu na administrativních pozicích nebo ve vzdělávání. Brzy ovšem došlo na konflikty mezi nimi a veterány z Dlouhého pochodu. Strana se proto rozhodla spustit kampaň „Za nápravu stylu práce“, jejímž cílem bylo zvýšit disciplínu a morálku a zlepšit efektivitu byrokratických procesů. Zároveň vyzvala členy ke kritice. Spisovatelé, kteří v Yan'anských novinách kritiky publikovali, je však směřovali především k vedení strany. Proto se Zhu De a Mao Zedong rozhodli uspořádat konferenci pro spisovatele, intelektuály a nejvyšší kádry, kde by tento spor vyřešili a kde by si roli umění a literatury vyjasnili (McDougall 1980: 10).

Z této konference vznikl zápis Mao Zedongových myšlenek a názorů, známý pod

názvem *Rozhovory na konferenci o umění a literatuře v Yan'anu*¹³ (*Zai Yan'an Wenyi Zuotanhui shang de Jianghua*, 在延安文艺 座谈会上的讲话)¹⁴. V *Rozhovorech* je jasně definována funkce literatury a její cílová skupina. Literatura podle Mao Zedonga musí reflektovat život dělnické a rolnické třídy a musí být psána především pro rolníky, vojáky, dělníky v továrnách, členy strany a kádry. Hlavní cílovou skupinou jsou tedy masy (Mao 1980: 63-65).

Zde je dobré podotknout, že čtenáři podle Mao Zedonga mají zcela pasivní roli. Čtenář je brán jako pouhý příjemce literatury, která je pro něj psána, která ho má motivovat a vzdělávat a formovat jeho myšlení. Jediná možnost, kdy by čtenář mohl vznést kritiku, by nastala, pokud by se spisovatel nad čtenářem (masami, rolníky, dělníky) povyšoval. Čtenář žádné další pravomoci kromě přijímání této osvěty a inspirace nemá. V textu *Rozhovorů* se o čtenáři hovoří jako o *duxiang* 对象, tj. doslova „objekt“, „cíl“, který vykazuje pasivní roli. Jde o protistranu, která není aktivním účastníkem konverzace (McDougall 1980: 16).

U spisovatelů se očekává, že psaním jen vykonávají službu komunistické straně a revoluci. U mas se mají inspirovat, mají se od nich učit a v žádném případě jimi nesmí pohrdat. Ideální spisovatel působí na pasivního čtenáře, ale zároveň se od něj očekává, že se dokáže vcítit do role jednotlivce z lidových mas a dívat se na svět jejich očima. Autor sám je příslušníkem maloburžoazní třídy, musí se nechat masami převychovat, musí poznat a převzít jejich životní styl i jazyk, teprve poté bude schopen na masy správně působit. Vedle života v prostředí lidových mas a osvojení si jejich životního postoje spisovatel zároveň musí podle Mao Zedonga absolvovat politická školení pod vedením kádrů komunistické strany a řídit se instrukcemi vedení KS (Mao 1980).

Zpracovávaná témata musí reflektovat život mas, především dělníků a rolníků, a musí pro ně být srozumitelná. Pouze pokročilejší menšinová literatura by měla být psána pro kádry a měla by je dále vzdělávat. Zde by se literární tvorba měla zaměřit mimo jiné na nástěnné noviny a reportáže z venkova a armády (Mao 1980: 73). Toto je jediná konkrétní zmínka o reportážích v Maových projevech z Yan'anu. Více se o nich nezmiňuje, nevěnuje se konkrétněji ani novinářům a jejich práci. Přesto je tento dokument důležitý i pro poválečný vývoj reportáže, protože po roce 1949 se Maovy

---

¹³ Dále v práci zkráceně jako *Rozhovory*.

¹⁴ Česky vyšlo jako Mao Ce-tung (1955). *Rozhovory o literatuře a umění: projev ke spisovatelům* (Vyd. 2., oprav). Praha: Československý spisovatel., do češtiny přeložil Zdeněk Hrdlička.

projevy staly základem oficiální kulturní politiky a dogmatem, kterému se museli podříditi všichni spisovatelé.

Mao ve svých úvahách položil rovnítko mezi masovou a revoluční kulturou. Literatura má být o lidových masách, kterým má sloužit, a zároveň má být nástrojem revoluce. Literatura musí být zcela podřízená straně a ideologii, v tomto systému neexistuje literatura pro literaturu nebo literatura nezávislá na politice. Literatura je součástí revoluce, je podřízena jejím potřebám, které určuje vedoucí síla revoluce – komunistická strana. Není zde prostor pro vlastní projev autora. Potřeby revoluce, kterým literatura musí jednoznačně sloužit, určuje komunistická strana vedená kádry, jejichž role je nenahraditelná. Kádři jsou jedinou progresivní silou, mluvčími, vůdci a zachránci lidových mas. Autoři se musí skrze literaturu pod vedením kádrů podílet na revoluci (Mao 1980: 74-77).

Překladatelka Mao Zedongových *Rozhovorů* Bonnie McDougall zároveň upozorňuje na to, že Mao v Hovorech mluví o spisovatelích spíše jako o dělnících nebo řemeslnících apředpokládá, že čím více budou svá díla „vypilovávat“, čím více praxe budou mít, tím lepší díla budou psát. Literaturu tedy považuje za řemeslo, kde není třeba, či spíše není žádaná, vlastní vize nebo jedinečný pohled na věci, na svět či myšlení. Lze říct, že Mao Zedongův přístup k literatuře byl zcela utilitaristický a obsah jeho Yananských projevů jsou v podstatě instrukce či návod, jak literaturu chápat, a nedávají žádný prostor pro diskusi (McDougall 1980: 11).

Tímto vystoupením na konferenci Mao Zedong ukončil spor s ostatními intelektuály a spisovateli v Yan'anu, který se vedl o to, zda intelektuálové mají upozorňovat stranu na to, že chybuje, případně se podílet na formulaci její strategie či rozhodovacích procesech. Mao trval na tom, že intelektuálové píšou pod vedením strany a nemají za žádných okolností stranu kritizovat ani samostatně vstupovat do formulace stranické politiky a strategie. Mao Zedongovy *Yan'anské rozhovory* se staly jedinou univerzálně platnou doktrínou stanovující pravidla uměleckého vyjádření (Goldman: 1971: 35-37).

Ačkoliv se Mao Zedong přímo nevyjadřuje k roli novinářů a funkci reportáží, jsou zde témata, ke kterým zaujal jasný postoj a která se Liu Binyanovy literatury přímo dotýkají. Již výše uvedené požadavky na spisovatele při volbě tématu a jeho zpracování pro konkrétní cílovou skupinu se zásadně rozcházejí s Liu Binyanovou představou o literatuře. Naprosto diametrálně se však odlišuje v otázce kritiky, psaní „odhalující

literatury“ a psaní o negativních, temných stránkách společnosti. Mao Zedong v *Rozhovorech* jasně odmítá, že by podíl pozitivního a negativního obsahu měl být v díle vyrovnaný, nebo že by nějaké dílo mohlo být zaměřeno čistě jen na negativní stránku věci. Tímto přímo naráží na „odhalující literaturu“ (*baolu wenxue* 暴露文学), která se zaměřuje na rozebírání negativních jevů v nové společnosti vedené komunistickou stranou. Podle Mao Zedonga taková literatura šíří pesimismus a cynismus a je nežádoucí. Literatura ve službách revoluce musí ukazovat pozitivní stránky života lidu a opěvovat revoluční proces. Jediní, koho mohou autoři kritizovat a kdo může být odhalován, jsou vykořisťovatelé, agresori a utlačovatelé nebo kdokoli, kdo nějakým způsobem ohrožuje lidové masy. Mao Zedong uznává, že se negativní jevy mohou objevit i mezi příslušníky lidových mas, ale to lze vyřešit vnitrostranickým procesem a sebekritikou. Navíc je taková situace často zapříčiněna právě výše zmíněnými agresory a vykořisťovateli, takže vina je stále na jejich straně. Práce autora je vzdělávat čtenáře a zvyšovat jejich úroveň, psaní o negativních stránkách ve společnosti nebo odhalování problémů není žádoucí (Mao 1980: 79-80).

S vědomím výše uvedeného se nyní dostáváme k otázce, z jakého důvodu Liu Binyan psal *texie*. Co ho přivedlo právě k tomuto konkrétnímu žánru? Jak Liu Binyan, tak jeho blízký přítel a velký vzor Valentin Ovečkin, byli novináři a forma *texie* jim vyhovovala, protože mohli rychle reagovat na aktuální problémy. Nemuseli čekat na schválení a podstupovat zdlouhavé čekání, jako je tomu u vydání knihy. Zároveň mohli jít více do hloubky konkrétních případů a měli o něco více času než při psaní běžných zpráv nebo reportáží.

Liu Binyan se vrátil na literární scénu v roce 1979, kdy napsal dva články v *Shanghai wenxue*. První vyšel v lednu 1979 a jmenoval se „*Literatura se musí zaobírat politikou, zabývat se ekonomikou a kulturou*“ (*Wenxue yao yi zheng, yi jing yi wen* 文学要议政议经济文). V článku zmiňuje mnoho témat a vyzývá nově vznikající časopisy, aby publikovaly takové žánry, které mají přímou spojitost s životem – politické eseje, eseje, *texie* a diskuze o reálných společenských problémech. Současně vycházející články považuje za příliš hloupé a povrchní. Většina jsou jen zprávy, anebo naopak velké teoretické články. Přitom podle Liu Binyana je *texie* nejlepší žánr, protože dokáže reagovat dostatečně rychle na aktuální události, dokáže na lidi hluboce zapůsobit a není povrchní (Wagner 1992: 257).

V březnu 1979 publikoval druhý článek s názvem „*Zobrazování stinné stránky věci a zasahování do života*“ („*Guanyu xie yin'an mian*“ he „*ganyu shenghuo*“ 关于写暗面和敢于生活). Oba názvy (později se staly Liuovými hesly a životními zásadami, podle kterých psal) byly vytvořeny jako reakce na oficiální literaturu vznikající v rámci požadavků, jak je nastolil Mao v Yan'anu, která se vyhýbala negativním tématům, konfliktům a psaní o negativních aspektech společnosti. Liu Binyan v článku zastává názor, že pokud literatura neodhaluje problémy, nevaruje před nebezpečím a neřeší aktuální dění ve společnosti, pak za dané problémy nese svůj podíl viny. Na sjezdu spisovatelů v roce 1979 se Liu vrátil ke své výzvě k sociologické analýze čínské společnosti. Varuje před nebezpečím transformace kreativního procesu spisovatelů, kdy se přirozená osa „život – kreativní proces – život“ změní do nové podoby „vůle vedoucí strany – umělecké ztvárnění života“. Největší nebezpečí této proměny spočívá v tom, že vzala literaturu, a široce vzato i čínské společnosti, možnost sebeanalýzy (Wagner 1992: 257).

Texie (črta) je, jak jsme si mohli všimnout výše u definic tohoto žánru, velmi volná a otevřená literární forma, dává autorovi velký prostor pro vyjádření vlastního postoje a pro kritiku současné situace a daného problému. Autor zde má možnost upozornit na témata, která považuje za důležitá. Výhodou *texie* je možnost pružně a rychle reagovat na společenské změny, operativně je reflektovat a dostat výslednou *texie* k velkému počtu čtenářů. Samotné psaní literárních reportáží vyjadřovalo nejen literární, ale i politické rozhodnutí autora. Wagner ve své studii o čínské reportáži nazývá literární reportáž „žánrem mezi žánry“ a s nadsázkou také „území nikoho“. Tedy žánr s relativně volnými pravidly, možností psát angažovaně, psát pravdu, zasahovat do života, odhalovat společenské problémy a konflikty a mobilizovat čtenáře k jejich řešení. Psát takové *texie* ovšem není náhodná volba, rozhodnutí psát tyto *texie* je politický program (Wagner 1992: 263).

Jak již bylo zmíněno, Liu Binyan vyznával několik přístupů při psaní reportáží. Jeden z nich je princip „zasahování do života“. Slogan „zasahování do života“ ovšem původně nepochází od Liu Binyana, v Číně ho představil Ovečkin v roce 1954 ve své řeči o literární reportáži a črtě. (Wagner 1992: 83) Ovečkin uvedl, že v době velkých společenských změn, společenských problémů a zavádění nových společenských procesů je přirozené, že spisovatelé a novináři do těchto změn a tedy i do života chtějí

zasahovat. Liu se s tímto přístupem ztotožnil. S tím souvisí druhá zásada, která přímo odporuje Mao Zedongově představě o náplni literatury v socialistické společnosti, a to je „psaní o stinné stránce věci“. Zde se s obsahem Mao Zedongových *Rozhovorů* diametrálně rozchází, a tudíž můžeme Liu Binyanovo dílo chápat jako polemiku s dobovým diskurzem o tom, co je posláním literatury, o čem, pro koho a jak by měla být psána a jaká by měla být role autora a jeho poslání. V tomto všem zaujímal Liu Binyan opačný postoj, než jak žádal Mao Zedong v Yananských projevech.

Liu se považoval za nezávislého a samostatného novináře, do jisté míry i vyšetřovatele, ve smyslu sbírání informací o jednotlivých případech. Přesvědčený o nutnosti a potřebě odhalovat společenské problémy, jakožto i problémy v komunistické straně. Na druhou stranu oddaný člen Komunistické strany Číny, který po označení za „pravičáka“ v 50. letech čekal na svou úplnou rehabilitaci dlouhých dvacet let. Co motivovalo tuto oddanost a důvěru v systém, který se od něho velmi hrubě odvrátil? Wagner (1992: 283) považuje vyšší typ loajality za oddanost nejvyšším cílům strany, jinými slovy „stranické svědomí“ (*dangxin* 党心). Naproti tomu stojí „stranickost“ (*dangxing* 党性), tedy ochota poslouchat nařízení a konat v souladu s požadavky strany, což byl druh loajality prokazovaný většinou. Nabízí se vysvětlení, že Liu opravdu hluboce věřil nejvyšším cílům a programu komunistické strany a socialistické společnosti, jeho cílem tedy nebyla změna systému, nebo změna zřízení, nýbrž boj s korupcí, byrokracií a zneužíváním moci. Toužil po tom, aby občané mohli zasahovat do veřejného dění a aby se mohli spolupodílet na změnách.

Následující kapitola se bude věnovat analýze dvou Liu Binyanových reportáží z období po Kulturní revoluci. Předmětem mého zájmu budou Liuovy představy o rekonstrukci Číny v daném období a zejména jeho postoje k možným reformám a otázce loajality vůči straně

3. Reportáže (tematický rozbor)

Tato část práce je věnována formálnímu a tematickému rozboru dvou Liu Binyanových reportáží – *Mezi lidmi a démony* a *Druhý typ loajality*. Na základě četby originálního pramenu provedu tematický rozbor obou reportáží a pokusím se zhodnotit autorovo pojetí rekonstrukce Číny v daném období, respektive jeho polemiku s Mao Zedongovými *Yan'anskými rozhovory* – tedy polemiku s dobovou literární ortodoxií.

V obou reportážích budu sledovat charakteristiky typické pro žánr literární reportáže, které definovali Wagner a Laughlin a jimž jsem se věnovala v obecné rovině v předcházející kapitole. Jedná se zejména o Wagnerova (Wagner 1992: 247-255) kritéria literárních reportáží: autenticitu, aktuálnost tématu, odhalení nových skutečností, sociologickou analýzu, morální apel, ironii a angažovanost, a dále také o literární charakteristiky, které jsou podle Laughlina (2010: 142) typické pro literární reportáže, jako je dramatické vystavění děje (zápletky), dramatické scény a gradace zápletky, lyrické pasáže obsahující obrazy a symboly související s dějem, vkládání postavy autora do textu nebo autor promlouvající skrze určitou postavu v reportáži, „flashbacky“ a přeskokování časových rovin děje.

V této části práce také na konkrétních příkladech z reportáží poukážu na rozpor mezi oficiálními nároky na literaturu a Liu Binyanovým pojetím reportáží. Dále budu sledovat, jak se Liu Binyan staví k otázce loajality ke straně a ke svým vlastním morálním hodnotám a jak se zachová v případě, že jsou tyto dva zmíněné druhy loajality v rozporu. Na základě četby a interpretace pramenů se pokusím odpovědět na výzkumné otázky této práce: do jaké míry byly literární reportáže polemikou s Mao Zedongovým pojetím literatury formulovaným v Yan'anských projevech? V čem obsahu Maových projevů odporovaly? V čem Liu Binyan spatřoval největší problém své doby a na jaké problémy poukazoval? Jaké vyznává hodnoty ve vztahu k možným reformám čínského politického zřízení coby angažovaný autor, který v reportážích komentuje události?

3.1. Mezi lidmi a démony (人妖之间)

Literární reportáž *Mezi lidmi a démony* byla vydána v časopise Lidová literatura (*Renmin wenxue* 人民文学) v září roku 1979 (Link 1983: 11). Je to první reportáž, kterou Liu Binyan publikoval po své rehabilitaci v témže roce. Je to zároveň jeho

nejznámější dílo, které vzbudilo největší čtenářský ohlas a definitivně upevnilo pozici Liu Binyana na literárním poli jako autora s velkou morální autoritou, pevnými zásadami a nevídanou odvahou.

Nejprve je nutné se zastavit u samotného názvu reportáže. Název *Ren yao zhi jian* 人妖之间 je do angličtiny převeden jako *People or Monsters?* (Feinerman 1983: 11) nebo *Between Human and Demon* (Lu Yunzhong and Gu Tingfu¹⁵). Do češtiny se nabízí několik možných překladů. Záleží na tom, zdali chápeme první dva znaky názvu *renyao* 人妖 jako jedno slovo, v tomto kontextu s významem falešného člověka, který má dvě tváře, nebo postavy, která se za člověka jen vydává, ale ve skutečnosti je to nestvůra. V tomto případě by se nabízel překlad *O démonech mezi námi*, případně *Nestvůry mezi lidmi*. Pokud bychom chápali první dva znaky odděleně: *ren* 人 lidé a *yao* 妖 démoni, nestvůry, pak se nabízí překlad odpovídající anglickým verzím překladu, *Lidé a démoni*, nebo *Mezi lidmi a démony*. Lze uvažovat o obou překladatelských řešeních, v této práci jsem se přiklonila k druhému zmíněnému řešení, tedy *Mezi lidmi a démony*, který v sobě, podle mého názoru, nejlépe vystihuje komplexnost problému popisovaného v reportáži. Název *Mezi lidmi a démony* se totiž vztahuje jak ke komplexnosti světa nebo daného časoprostoru vymezeného v reportáži, tak k hlavní postavě Wang Shouxin, která střídá více různých tváří.

Ve snaze o snazší orientaci v následující analýze stručně shrnu průběh událostí obsažených v reportáži. *Mezi lidmi a démony* se zabývá skutečným korupčním skandálem, který se odehrál v okrese Binxian, v provincii Heilongjiang během 60. a 70. let 20. století. Reportáž začíná v roce 1964, dva roky před tím, než do okresu Binxian přišla Wang Shouxin, a končí v roce 1978, kdy se případem korupce začal seriózně zabývat speciálně vytvořený vyšetřovací tým a Wang Shouxin byla obviněna. Hlavní postavou reportáže je Wang Shouxin, žena, kterou Liu Binyan popisuje jako ne příliš vzdělanou, pocházející z nuzných poměrů, která se ovšem díky své pili, vynalézavosti a absolutní absenci morálních zásad vypracovala na jednu z nejmocnějších, nejbohatších a nejobávanějších osob v provincii¹⁶. Wang Shouxin uměla jednat s lidmi a věděla, jak někoho přimět ke spolupráci. Díky svému specifickému šarmu

---

¹⁵ Lu Yunzhongův a Gu Tingfuův překlad reportáže v publikaci: Lee, Yee (1983). *The New Realism: Writings from China after the Cultural Revolution*. New York: Hippocrene.

¹⁶ Lze se domnívat, že její moc v určité míře sahala i daleko za hranice provincie Heilongjiang, neboť v reportáži se mluví o jejích konexích v Pekingu a o její pompézní cestě na jih do Kantonu, kde se k ní místní kádři chovali s vědomím jejího postavení s velkým respektem a úctou.

a neodbytnosti získala pozici ředitelky uhelné společnosti, později přejmenované na palivovou společnost a jejím úkolem bylo přerozdělovat uhlí v okrese Binxian. Tato pozice otočila její kariéru úplně novým směrem. Důležité osoby ve svém okolí získávala na svou stranu pomocí dáreků, např. jídla, pití, oblečení, nábytku, případně jakéhokoliv nedostatkového zboží, které za tímto účelem nelegálně získávala a cíleně hromadila, nebo poskytováním jiných výhod. Zajistila například přesun rodinných příslušníků z nucené práce na venkově zpět do města nebo zajistila přijetí konkrétních osob na vysokou školu atd. Zneužívala práce místních rolníků a řemeslníků z pracovních brigád a komun, které byly závislé na jejích dodávkách uhlí a neměly možnost se vzepřít. Největším skandálem, kromě výše zmíněné korupce a zneužívání pravomocí své funkce, však byly její finanční podvody. Wang Shouxin přišla na způsob, jak vydělat velké peníze. V době, kdy byla ředitelkou uhelné společnosti, existovaly dva druhy uhlí, první bylo ze státních dolů, spadalo do těžby podle plánu a jeho cena odpovídala ceně reálných nákladů na těžbu, druhým bylo uhlí mimo plán, pocházející z menších dolů, jehož cena byla vyšší a zahrnovala náklady na přepravu a další poplatky, které u prvního druhu uhlí nebyly. Wang Shouxin brala část uhlí ze státních dolů (první druh) a prodávala ho za cenu uhlí z malých dolů (druhý druh). Vydávala dvě faktury, od koncového zákazníka si nechávala proplácet vyšší cenu a státu, tedy dolům zpátky odváděla nižší cenu, která byla původně předepsaná. Rozdíl si nechávala od svého účetního posílat na vlastní tajný účet nebo tyto peníze skladovala v hotovosti ve svém domě. Peníze pak dál používala pro své vlastní účely, na nákup dáreků, úplatky a upevňování své sítě mocenských vztahů.

Liu Binyan reportáž vydal v září roku 1979, tedy v době, kdy už o skandálu psaly noviny. Nebyl tedy prvním, kdo tuto kauzu odhalil. Nicméně byl prvním, kdo ji popsal I s detailním pozadím událostí, kdy kromě pouhého přednesení faktů pátral rovněž po širších souvislostech a důvodech, které umožnily, aby se takový případ vůbec odehrál. Faktograficky je literární reportáž *Mezi lidmi a démony* přesná, udává přesná data, místa, názvy společností i institucí. Jak uvádí Liu Binyan v dovětku k reportáži (Liu 1988a: 404), jen některá jména byla změněna. V době vydání reportáže šlo stále o velmi aktuální společenské téma, které ve své době hýbalo společností i daleko za hranicemi provincie Heilongjiang. Jak upozorňuje překladatel Liu Binyanových reportáží James Feinerman (1983:11), vzhledem k tomu, že byla tato literární reportáž vydána až poté, co se popisované události odehrály, Liu Binyan neuvádí všechny konkrétní detaily

a nepředstavuje podrobně všechny postavy a okolnosti děje, neboť to byla fakta v té době již všeobecně známá. Autor se naopak soustředí na širší souvislosti, které mu přišly klíčové – jako společenské pozadí doby, rozbor společenských jevů a problémů, které přispěly ke vzniku tohoto korupčního skandálu, provázanost hlavní postavy s ostatními kádry apod. Kritérium „odhalení“ podle Wangerovy definice (1992: 253 253), tedy odhalení ve smyslu nové, předem nezveřejněné události tato literární reportáž neobsahuje, nicméně jistá odhalení zde jsou. Liu Binyan přináší detaily a komentáře, které v oficiálním dobovém tisku obsaženy nebyly.

Mezi lidmi a démony je delší než klasická novinová reportáž, zakládá se na opravdové události, ale jde více do hloubky, odhaluje souvislosti, které jsou zásadnější a trvalejší než samotná událost. Místo problému samotného tedy více zkoumá příčiny a okolnosti vzniku daného problému. Tuto literární reportáž tvoří jedenáct kapitol, z nichž každá má vlastní název většinou ironicky odkazující na téma nebo na hlavní problematiku dané kapitoly. Časté používání ironie u názvů kapitol je způsobem, jak upozornit na hlubší souvislosti nebo hlubší vrstvu daného problému, což je podle Wagnera (1992: 254) také jedna ze základních charakteristik *textie*. Jednotlivé kapitoly na sebe ne vždy úplně navazují, každá se soustředí na jinou část události, jiný časový úsek, nebo jiný aspekt Wang Shouxiiny osobnosti.

Podle Feinermana (1983:12) je největším přínosem této literární reportáže Liu Binyanova schopnost zpracovat takto složitou a komplexní událost, tedy pečlivě sesbírat všechna fakta a detaily a poskládat je dohromady do ucelené mozaiky, do které zároveň Liu Binyan nechá vstupovat svůj morální vhled do dané situace. Navíc, a to je důležité, Liu Binyan kromě událostí a dílčích detailů líčí i celkovou společenskou situaci, analyzuje, jak a proč k danému skandálu došlo, zamýšlí se nad příčinami, dívá se na danou událost z různých pohledů, prezentuje názory různých stran a přitom se vyvaruje zjednodušenému pohledu na situaci, ve kterém by Wang Shouxin postavil do role obětního beránka. To, že je Wang Shouxin zápornou postavou, je zcela jasné, Liu Binyan však nevyužívá svůj morální apel a vhled do situace k jejímu prostému odsuzování, jako spíš k zamyšlení nad příčinami problému a nad chybami v systému, které umožnily tomuto skandálu narůst do takových rozměrů.

Samotný obsah Liuových reportáží neodpovídá požadavkům literatury ve službách revoluce, které přikazují zobrazovat pozitivní stránky života. To můžeme pozorovat

právě v reportáži o korupci a finančních podvodech Wang Shouxin. Jak je detailně rozebráno v kapitole 2.4, stinné stránky života lidu si strana řeší sama vnitrostranickým procesem a není žádoucí o těchto tématech psát (Mao 1980: 79-80). Liu Binyan se na toto téma vyjádřil ve svém projevu na Čtvrtém sjezdu čínských spisovatelů a umělců v listopadu 1979, který byl později v zčásti upravené a zkrácené verzi publikován v Lidovém deníku (*Renmin ribao* 人民日报) a v literárním časopise *Wenyibao* (文艺报). V lidovém deníku byl tento projev vydán pod názvem „Naslouchejte pozorně hlasu lidu“ (*Qingting renmin de shengyin* 倾听人民的声音). Liu Binyan se v tomto projevu zmiňuje konkrétně o reportáži *Mezi lidmi a démony* a polemizuje s otázkou, zdali tato reportáž, která odhaluje velmi závažné společenské problémy, může probudit negativní nálady ve společnosti, nebo dokonce způsobit, že lidé ztratí důvěru v Komunistickou stranu Číny a politický systém země. Na základě pozitivní i negativní čtenářské odezvy a dopisů, které dostal od lidí, v nichž reportáž vzbudila touhu po spravedlnosti a touhu po uzdravení společnosti od jejích neduhů, nakonec došel k závěru, že: „...pokud dnes v Číně někdo píše díla, která nevzbudí žádný odpor, tak by bylo lepší, kdyby nepsal vůbec. Není jiná možnost. Jedinou alternativou by bylo schoulit se tiše v koutě. Ale pokud to uděláme, má vůbec smysl žít?“ (Liu 2006: 37). Liu Binyan dále zmiňuje, že role spisovatelů (tak, jak ji on chápe), je zejména v době společensko-politických změn mezi 70. a 80. lety v Číně naprosto nezbytná. Spisovatelé by měli podle Liua pomáhat čtenářům důkladně a do hloubky pochopit komplexní společenské problémy dané doby. Dodává, že čtenáři, tj. čínský lid, potřebuje autory, kteří budou fungovat jako jejich mluvčí, budou hledat odpovědi na jejich otázky a tlumočit jejich požadavky tak, že budou hlavní společenské problémy ve svých dílech veřejně konfrontovat (Liu 2006: 37-38). Liu si navíc ani v tomto proslovu neupírá komentáře s lehce ironickým podtextem nebo narážky mířené na sebe sama, které jsou pro jeho styl psaní typické, když poznamenává, že ačkoliv nikdy nevynikal v matematice, jedna rovnice je mu zcela jasná, za napsání jednoho článku byl odsouzen jako „pravičák“¹⁷, ale pokud napíše sto podobných článků, výsledek bude pořád stejný. „Tak tedy proč dál nepsat?“ (Liu 2006: 38)

S ohledem na výše uvedené problémy a poznatky nyní přistoupím k analýze

---

¹⁷ Pravděpodobně naráží na jednu z reportáží *Na stavbě mostu* nebo *Interní zprávy z naší redakce*, které vydal v roce 1956 a za které byl odsouzen jako „pravičák“ a poslán na převýchovu. I přesto, že mu bylo po několika letech umožněno vrátit se do města a opět pracovat v redakci novin, plně byl rehabilitován a směl vy dávat svá díla až v roce 1979.

a interpretaci samotného textu, ve kterém se pokusím najít nejdůležitější body vystihující zásadní Liu Binyanovy postoje a zároveň budu hledat odpovědi na výzkumné otázky této práce.

První kapitola nazvaná *Levičáčka Wang Shouxin vstupuje na scénu* („*Zuopai*“ *Wang Shouxin deng tai* „左派“王守信登台) velmi rychle uvádí čtenáře do děje, stručně líčí příchod Wang Shouxin za doprovodu nového komisaře Yanga z místního okresního výboru komunistické strany do okresu Binxian a její první pozici pokladní v okresní uhelné (později palivové) společnosti. Už od první kapitoly Liu Binyan podrobně vykresluje jednání hlavní postavy Wang Shouxin, jak se dostala ke své funkci, jak si získala první konexe a také, jak se zbavila prvního protivníka, který nepřistoupil na její nabídku spolupráce. Byl jím plánovač a pokladní uhelné společnosti Liu Changchun (刘长春), který nakonec sehraje v této události velmi důležitou roli.

V další kapitole nazvané Velké změny nebo Vzhůru nohama (*Da diandao* 大颠倒) Liu Binyan osvětluje, jak se Wang Shouxin postupně dostávala k moci a jak sbírala důležité pozice v různých stranických komisích. K většině pozic se dostala přes komisaře (*zhengwei* 政委) Yanga. Ten ji nechal jmenovat do pozice zástupkyně vedoucího obchodní revoluční komise (*shangye geweihui* 商业革委会) a „tedy, i přestože 70 % členů stranického výboru bylo proti, Wang Shouxin se stala „speciálně dosazeným“ (*tepi* 特批) členem strany díky komisaři Yangovi“ (Liu 1988a: 361). Liu Binyan v tomto místě vstupuje do textu a připomíná případ Zhang Zhixin¹⁸, která byla zadržena ve stejném měsíci, jako byla Wang Shouxin přijata do strany a poukazuje na změny v obsazení důležitých pozic. Právě obsazování důležitých míst na základě příkazu shora, na základě osobních konexí, nikoliv na základě vnitrostranické demokracie, je jedním z největších problémů, který bude prostupovat celou touto reportáží. Liu Binyan v reportáži připomíná obecně známé případy obětí Kulturní revoluce, také proto, aby ilustroval vevázanost do širších dobových souvislostí. Liu Binyan oběti nechápe jako náhodné jednotlivce, ale pokládá je za projev prohnalosti systému. Liu se ptá:

Jeden člověk přichází, jeden odchází, Tian Fengshan odpadá, komisař Yang nastupuje,
Zhang Zhixin byla vyhozena ze strany, Wang Shouxin vstoupila do strany, jsou toto

---

¹⁸ Zhang Zhixin, členka Komunistické strany Číny, která byla za veřejnou kritiku Mao Zedongových praktik a názorů nejdříve vězněna a v roce 1975 popravena.

pouze bezvýznamné změny ve vztahu k čínské stranické organizaci? Ještě bude trvat celých deset let, než se toto bude považovat za problém, o kterém se bude moci diskutovat...

一个进来了，一个出去了。田风山¹⁹倒下，杨政委崛起；张志新出党，王守信入党，这对于中国党的组织状况，能够是无足轻重偶然事件吗？还要经过整整十个春秋，这个颠倒才能够被作为一个问题提出胡来.....。(Liu 1988a: 361)

V třetí kapitole líčení událostí pokračuje povýšením Wang Shouxin na ředitelku uhelné (palivové) společnosti. S vyšším postem se zvýšila i její moc a její možnosti. Nyní jí všechno patřilo a všichni ji poslouchali. Liu Binyan dodává, že Wang Shouxin si sama o sobě také myslela, že slouží lidu, jen výraz „lid“ pro ni měl různé významy.

Wang Shouxin si o sobě také myslela, že slouží lidu. Ale lid není všechen stejný – je různého druhu a různého postavení. První změna, kterou zavedla, bylo rozdělování uhlí podle postavení daného člověka.

王守信当然也认为她是为人民服务的。可人民是不一样的呀——成色不同，高低不等。她实行的头一条改革，就是看人售煤。(Liu 1988a: 362)

Tím navazovala kontakty, zavazovala si lidi na důležitých pozicích a vytvářela si tak okruh vlivných lidí od okresního tajemníka strany a stálý výbor strany, přes ředitele destilérek, továren na cukrovinky a jiné pochutiny, až po armádu, které mohla využívat k úplatkům. Jednou odmítla dát přiděl uhlí nemocnici, protože někdo z nemocnice obvinil jejího syna z nevěry. Stížnost, kterou na ni pak z nemocnice napsali, určená okresnímu výboru strany, stejně nakonec skončila v jejích vlastních rukou. Wang Shouxin totiž byla členkou okresního výboru a navíc ji kryl komisař Yang.

Stížnost na Wang Shouxin skončila v rukou Wang Shouxin a nebylo to poprvé ani naposledy. Wang Shouxin používá uhlí, které má k dispozici jako nástroj pomsty, a také to není poprvé ani naposledy.

„检举王守信的信落到王守信手里，这不是头一回了，也不是最后一回。王守信用她手中的煤作为复仇的武器并且毫不隐讳，也不是第一回或最后一回了。“(Liu 1988a: 363-364)

---

¹⁹ Tian Fengshan byl komisařem v okrese Binxian před komisařem Yangem. Liu Binyan ho popisuje jako pracovitého a dobrosrdečného člověka, který se opravdu snažil pracovat pro masy, nicméně v listopadu roku 1966 byl odvečen Rudými gardami a jeho místo převzal komisař Yang.

Stejným způsobem si počínala s nákladními automobily, které měla k dispozici a mohla je v případě nutnosti půjčovat obyvatelům okresu Binxian na svážení zásob uhlí, zeleniny nebo dřeva.

Důležitým lidem auta i uhlí půjčovala a přidělovala zdarma, neočekávala a ani nechtěla, aby jí platili, bylo to pro ni výhodnější, protože si pak mohla říct o protislužbu, kdykoliv to potřebovala. Vybuodovala si takto díky své moci nad uhlím širokou síť kontaktů na další lidi ve vedoucích pozicích různých organizací nebo státních podniků, kteří jí byli zavázáni.

V několika následujících kapitolách se Liu Binyan od striktně časově sousledného vyprávění a odbočuje k popisu různých aspektů Wang Shouxininy osobnosti, metod řízení, její rodiny atd. Liu Binyan využívá popisů krátkých událostí z její minulosti (flashbacků), které popisoval Laughlin (2010: 142) jako metodu charakteristickou pro literární reportáže. Vrací se však do minulosti jen velmi okrajově a stručně, a jen proto, aby čtenáři poskytnul nezbytně nutné informace a dokreslil jistý aspekt Wang Shouxininy osobnosti.

Čtvrtá i pátá kapitola nesou značně ironické názvy: Jedna ruka netleská (*Gu zhang nan ming* 孤掌难鸣) a Hrdinka dnešní doby (*Dandai yingxiong* “当代英雄”). Podle Laughlina i Wagnera je ironie často používanou metodou, Liu zde opět a důrazněji poukazuje na propletenost vztahů okolo Wang Shouxin, na to, že bez konexí by nikdy nedosáhla svých záměrů a zároveň na to, že pokud se někdo chtěl do její sítě kontaktů nabourat, nebo tuto její mocenskou strukturu jakkoliv narušit, měla vždy vše podchycené na správných místech.

Ve čtvrté kapitole se Liu vrací k Wang Shouxinině vstupu do strany a porovnává ho se vstupem jejích dalších rodinných příslušníků, kteří se většinou dostali do strany za pochybných okolností, například její mladší sestra byla ze strany vyloučena a zanedlouho opět přijata zpátky. Také dodává, že Wang Shouxin byla dokonce i vyloučena z Komunistického svazu mládeže, nic z toho však nezabránilo, aby se později s podporou komisaře Yanga do strany opět dostala. Liu Binyan tuto situaci komentuje slovy:

Lid miluje stranu, a když viděl, jak se tyto pochybné existence dostávají do strany, jak by ho to mohlo nechat chladným?

人民是爱党的呀，眼看着不三不四的人钻进共产党，能不着急吗！（Liu 1988a: 366）

Liu Binyan se v líčení události snaží o dramatické vystavění děje, informace čtenáři předává záměrně postupně, prolíná různé časové roviny. Šestá kapitola má v sobě časových skoků nejvíce. Začíná obdobím po Wang Shouxiině zatčení, následně se vrátí do období ještě před pádem Gangu čtyř, pak se věnuje období po něm a kapitola končí událostmi roku 1978, těsně před odhalením, kdy byla Wang Shouxin na vrcholu své moci.

Šestá kapitola nazvaná Její strana (*Ta de dang* 她的党) začíná větou:

I poté, co byla Wang Shouxin zadržena, se stále ještě vychloubala: ‚Běžte se sami podívat do okresu Binxian, pro paní Wangovou byla starost o masy vždycky na prvním místě!‘ Tato věta nebyla lživá.

王守信被拘留以后，还在夸口：“你们到宾县打听打听，我老王太太关心群众生活是第一份儿的！”此话不假。（Liu 1988a: 366）

Liu Binyan na konci její promluvy sám dodává, že Wang Shouxin vlastně nelhala. Liu Binyan v celé literární reportáži nemá tendenci Wang Shouxin přímo odsuzovat nebo napadat, naopak se spíše snaží odhalit její vnitřní myšlenkové pochody a pohnutky. Wang Shouxin si stranickou definici, tedy že má sloužit masám, vykládala po svém. Jak již bylo výše zmíněno u komentáře ke kapitole tři, lid není homogenní, a Wang Shouxin se podle Liu Binyana o tu část, která s ní spolupracovala, starala opravdu velmi dobře.

Liu v reportáži často zmiňuje paradoxy, které s sebou případ Wang Shouxin přinesl. Strana by měla sloužit lidu a tedy i její zástupci by měli sloužit lidu, Wang Shouxin si tuto zásadu vykládala po svém a dle svého přesvědčení lidu opravdu sloužila. Lidé naopak měli stranu a tedy i její představitele následovat, což v okrese Binxian většina opravdu dělala. Liu Binyan pokračuje s otázkami na čtenáře a naráží přitom na problém politického systému: „Kde tedy byla chyba? Na straně systému? V nedostatečných kontrolních mechanismech? V dosazování nevhodných lidí na důležité posty? V morální defektnosti kádrů s velkou mocí ovlivňující život mas?“

Až na jednoho, deset členů strany²⁰ bylo ‚velmi pracovitých a poslušných‘, poslušných

---

²⁰ Které do strany rekrutovala (pozn. autora)

komu? Samozřejmě Wang Shouxin. Podle logiky těsně následovat tajemníka znamená těsně následovat stranu, chránit tajemníka znamená chránit stranu, jak moc se tedy mýlili?

除一人而外，十名党员都是“工作肯干，老实听话”，听谁的话呢？当然是王守信的罗。按照紧跟书记就是紧跟党，维护书记就是维护党的逻辑，他们有多大错儿呢？(Liu 1988a: 375)

Liu Binyan přemítá, zda byla chyba na straně lidí, kteří následovali zkorumpované kádry, nebo zda byla chyba na straně strany, která dostatečně neohlídala, kdo do ní vstupuje.

Další věc, kterou Wang Shouxin musela zařídit, aby se udržela na všech svých pozicích a aby si udržela moc v takovém rozsahu, byla síť věrných spolupracovníků a síť informátorů. Ještě důležitější však bylo najít mezi kádry, straníky a dalšími lidmi na důležitých pozicích dostatek lidí, kteří smýšlejí jako ona. Toho se nejvíce bála, protože pokud by se našel dostatek lidí, kteří by se jí včas postavili do cesty, Wang Shouxin by nikdy nedošla tak daleko.

Wang Shouxin takový typ lidí vítala²¹, nejvíce se bála toho, že komunistická strana (straníci) nebudou stejní jako ona, nebudou chamtiví.

这是王守信求之不得的，她怕就怕共产党跟她不一样，不爱财。(Liu 1988a: 375)

Prohnilost a lehká manipulovatelnost kádrů v jejím okolí a především na vyšších organizačních úrovních jí dodávala notnou dávku sebevědomí. Sebevědomí a sebedůvěru, že není jediná a že má v ostatních svým způsobem oporu. Liu Binyan tady naráží na klíčový problém, který chce touto reportáží odhalit. Wang Shouxin totiž nebyla jediná, kdo takto zneužíval moci, byla jednou z mnoha, a to představovalo pro komunistickou stranu velký problém. Její systém by nikdy nefungoval, kdyby na to byla sama, nikdy by nenarostl do takových rozměrů, kdyby neměla podporu kádrů z ostatních firem, členů okresního a provinčního výboru. Wang Shouxinina korupční aféra nebyla selháním jedné osoby, ale poukázala na nefunkčnost systému, který neměl dostatečné obranné mechanismy, jak se s tím vypořádat. Sebevědomí Wang Shouxin dokládá následující úryvek, popisující, jak Wang Shouxin uspořádala večeři pro

---

²¹ Narážka na manažera provinční palivové společnosti, který měl s Wang Shouxin vždy nadstandartní vztahy, kdykoliv jí dal na požádání vyšší přiděl uhlí, ona ho na oplátku zásobovala zbožím, jídlem a penězi.

náměstka z Ministerstva obchodu. Když se s ním v Harbinu loučila a on se vracel do Pekingu, Wang Shouxin mu při té příležitosti darovala nábytek (křesla, skříně, postel), ale také i dřevo a sóju. Ačkoliv musel vědět, že Wang Shouxin nemůže legálně vlastnit tolik věcí, vše přijal. A to Wang Shouxin uklidnilo.

Wang Shouxin to ještě více uklidnilo: ‚V Pekingu jsou taky takoví kádři. Všechny tyhle věci určitě nejsou jen moje vlastní, jak by to mohl nevědět?‘

王守信更加放心了：“北京也有这样的干部呀。这些东西并不是我老王太太的家私，他能不知道吗？” (Liu 1988a: 376)

Po pádu Gangu čtyř v roce 1976 se Wang Shouxin bála o své postavení, ale naopak její pozice ještě stoupala. V roce 1978 podnikla cestu na jih Číny do Kantonu se zastávkou v Šanghaji. Všude se jí dostalo vřelého přijetí a nejlepšího zacházení, její moc a sláva dávno přesáhla hranice provincie Heilongjiang. V tomto období byla na vrcholu své moci.

Wang Shouxin si byla čím dál tím víc jistá svým neotřesitelným postavením a byla čím dál tím více arogantní a zpupná. Je v malinkém okrese Binxian ještě vůbec někdo, koho by se bála?

王守信也就更加有恃无恐，骄横跋扈。在小小的宾县，她还怕谁呢？ (Liu 1988a: 377)

V roce 1975 přišly první potíže. Poté, co se Wang Shouxin vrátila ze služební cesty, ji čekala návštěva komisaře (disciplinárního inspektora 纪检员) Yang Qinga z disciplinární komise, který jí sdělil, že na ni byla napsána stížnost. Nicméně se rozhodl pro tentokrát nekonat. Rozloučil se s Wang Shouxin se slovy: „Nepátrej po tom, kdo ten dopis napsal. V každém případě dorazil ke mně a tady taky skončil!“ (Liu 1988a: 378). Uvedená situace opět poukazuje na jádro problému, korupční skandál Wang Shouxin nebyl problém jedince, byl to problém celého systému, týkal se mnoha lidí, kteří za to nebyli nikdy potrestáni. Na to, kdo tento dopis napsal, Wang Shouxin I přes velké vynaložené úsilí přijít nedokázala.

Název osmé kapitoly: Dobová nemoc: bezpáteřnost (*shidai bing: ruan gu zheng* 时代病: 软骨症) vystihuje velmi přesně, v čem Liu Binyan spatřoval největší problém doby. Korupční skandál kolem Wang Shouxin nebyl problém jen jediné osoby a Liu Binyan

pokládá čtenářům rétorické otázky. Jak to, že nikdo nic nevěděl? Jak to, že nikdo nic včas neudělal? Kde skončily všechny stížnosti a dopisy obviňující Wang Shouxin z podvodů? Některé byly dokonce do okresu Binxian přeposlány shora, z provinčního stranického výboru. Uhelná společnost, jejíž byla Wang Shouxin ředitelkou, měla kanceláře pouhých 200 metrů od sídla okresního výboru strany, jak je tedy možné, že nikdo nikdy nic neslyšel? Nebo spíš, je vůbec možné, že by nikdo nic neslyšel a o ničem nevěděl?

Ze zápisů schůzí stálého výboru strany od roku 1972 dále vyplývá, že se na schůzích probíraly všelijaké problémy, ale nikdy problémy strany samotné. Snad nejznámější a nejvíce citovaná věta z této literární reportáže, kterou otisklo mnoho dobových novin v zahraničí, byla: „Problémy strany samotné se diskutovaly jen velmi zřídka. Komunistická strana řídila všechno, jediné co neřídila, byla samotná komunistická strana.“ 唯独很少讨论党本身的问题。共产党管理一切，唯独不管共产党。(Liu 1988a: 382). Toto je první místo v textu, kdy Liu Binyan přímo a konkrétně z korupčního skandálu viní, nebo spolu-viní, komunistickou stranu jako řídicí organizaci.

Problém strany, ale i lidu, byl, že se všichni báli promluvit a nikdo nechtěl odvážně a samostatně zkoumat, kde je jádro problému. Nedostatek odvahy s problémy bojovat byla jedna z příčin, která podle Liu Binyana dovolila tomuto skandálu vzniknout a dorůst do takových rozměrů.

Po třech letech, v roce 1975, stálý výbor strany znovu přijel záležitost vyšetřovat, ale pořád tu byl stejný zádrhel. Nikdo se neodvážil (s problémy) bojovat. A proč nikdo nenašel odvahu? „Nikdo se nechtěl namočit, nikoho urazit, báli se šťourat do vosího hnízda...“ Znovu uběhly čtyři roky – v roce 1979, kdy se Wang Shouxin případ už provalil, stálý výbor znovu přijel vyšetřovat, problém byl stále v tom, že lidé neměli dost odvahy bojovat.

三年以后，一九七五年常委会又来检查，还是这个问题。不敢斗。为什么不敢？“怕陷进去，怕得罪人，怕捅了马蜂窝……” 又过四年——一九七九年，当王守信一案已经破获，常委们又来检查，依然是“不敢斗”的问题。(Liu 1988a: 384)

Následující devátá kapitola nazvaná „Příčina? Leží přímo u tvých nohou“ (*Yuanyin? Zai ni jiao xia* 原因? 在你脚下) je nejvíce analytická, Liu Binyan v ní ve velké míře

prezentuje své názory na situaci, pokládá velké množství otázek čtenářům, snaží se o hlubší společenskou analýzu a o zamyšlení nad příčinami, které daly této, a pravděpodobně nejen této, korupční kauze, možnost vzniknout.

Jak mohla takto do očí bijící trestná činnost zůstat neodhalena po tak dlouhou dobu? Proto lidé dali na zdravý rozum a intuici a svoji pozornost obrátili na vedení strany v okrese Binxian: tady to všechno začíná, oni jsou spolupachatelé, byli to oni, kdo Wang Shouxin kryl!

如此露骨的犯罪活动，何以竟多年未被查觉？於是人们凭常识和直觉，就把视线自然而然地集中到宾县县委领导头上：这是根子，这是同谋，这是王守信的保护层！（Liu 1988a: 387）

Liu Binyan upozorňuje, že je třeba se na celý případ dívat komplexně, s ohledem na ekonomickou, politickou a společenskou situaci v okrese Binxian. Wang Shouxin byla podle Liua součástí celého živého systému a její případ by pravděpodobně nepřitáhnul tolik pozornosti, kdyby se zpronevěra netýkala tak velké sumy peněz.

Pokud bychom dočasně odhlédli od toho, že Wang Shouxin nelegálně nashromáždila přes půl milionů yuanů, pak by Wang Shouxin a její ostatní aktivity nikdy nepřitáhly tolik pozornosti a nikdy by lidi tolik nešokovaly jako teď, poté co byl korupční skandál odhalen.

只要暂时从视野中排除王守信那个藏有五十多万元现款的黑金库，那么王守信其人及其活动就远远不象现在贪污的真相大白之后那样惹人注目，怵目惊心。（Liu 1988a: 388）

Suma dosahující více než půl milionu yuanů, které Wang Shouxin během svého působení v okrese Binxian dokázala nelegálně nashromáždit, však i přes svoji závažnost nebyla podle Lioua hlavním problémem a mediální pozornost se na tuto sumu peněz upřela částečně neprávem. Problém byl v nejasné hranici mezi profesními a osobními vztahy, nejasné hranici mezi dárky a úplatky. Všechny tyto kriminální aktivity byly kryté obecně sníženou společenskou morálkou, postupnou legalizací kriminality a tím, že si lidé na obecný morální úpadek okolo sebe zvykli. Hranice mezi legálním a nelegálním přestává být zřetelná.

Je vidět, že úpadek společenské atmosféry, postupná legalizace kriminální činnosti a postupné přivykání na morální úpadek, všechny tyto skutečnosti nejdříve zakrývaly

Wang Shouxininu trestnou činnost. A nyní už ani hranice mezi legálním a nelegálním není jasná. Kde je hranice mezi dáváním dáreků a dáváním úplatků?

可见，社会风气的败坏，非法活动的逐渐合法化，对于道德沦丧现象逐渐习以为常等等，这些现象本身首先掩护了王守信的犯罪活动。现在，甚至合法与非法的界限，都相当模糊了。正当的馈赠和行贿受贿的界限在那里？(Liu 1988a: 389)

Dalším společenským jevem, který k Wang Shouxině případu významně přispěl, byly vztahy (známosti, mezilidské vztahy, konexe *guanxi* 关系). Bez využívání nebo spíše zneužívání široké sítě známostí a vztahů by Wang Shouxin nemohla dosáhnout ničeho z toho, co v okrese Binxian udělala. Liu Binyan (1988a: 390) k tomu dodává následující: „To, co musíme soustředěně zkoumat a studovat, jsou právě tyto ‚vztahy‘“. 我们必须全神贯注去观察和研究的，就是这个“关系”。Tato síť vztahů je velmi komplikovaná, má dlouhou historii a v tomto případě sehrála klíčovou roli. Míru prorostlosti vztahů ve společnosti Liu Binyan popisuje takto:

„V okrese Binxian velmi těžko jasně rozpoznáš, jak jsou lidé propojeni. Je to jako by na těle měli speciální vypínače a když o jeden zavadiš, zjistíš, že zasáhneš mnoho dalších lidí.“ Lidé, kteří v okrese Binxian nějakou dobu žili a měli vysvětlit nově přicházejícím místní poměry, nejdříve představili tuto zkušenost.

“在宾县，你很难闹清楚人们之间的关系。好像人身上有一种特殊开关，你碰了这一个人，不想却牵动了很多人。”——在宾县住过一段时间的人，往往向新来的外地人首先介绍这条经验。(Liu 1988a: 391)

Liu Binyan se v této kapitole lehce odchyluje od osy událostí a předkládá čtenáři sociologickou analýzu, představuje problémy, které podle něj k rozkvětu této korupční aféry vedly. Navíc využívá další z prostředků používaných při literárních reportážích, a to sice morální apel a jistou dávku angažovanosti. Vtahuje čtenáře do děje a pokládá mu otázku: „Co byste na takovém místě dělali vy?“

Když se jeden člověk dostal do problémů, deset lidí se za něj přimluvilo. Když přišla stížnost, všichni dotčení se vzájemně podrželi. A když k vám někdo přijde a řekne: „ten, ten a ten mi už slíbili pomoc, už zbýváš jenom ty.“ Co byste udělali? Drželi byste se pravidel, nebáli byste se, že si zneprátelíte všechny okolo? Nebo byste přimhouřili oko, mávli rukou a nechali, ať je po jeho. S výjimkou těch, kteří mají velmi silného

stranického ducha, kdo by byl schopný odolat?

一人出了事，十人来说情。状子进门，两头托人。或者来一个人对你说：某某，某某都答应帮忙了，就只差你一个了。怎么办？坚持按政策办，不怕把人得罪净了？还是睁一眼闭一眼，抬抬手叫他过去算了？除非有很强的党性，谁肯里外不是人呢？(Liu 1988a: 391)

Liu Binyan společenskou situaci v okrese Binxian popisuje jako velmi složitou a velmi kritickou. Lidé se báli, aby si někoho neznepřátelili, aby někoho neurazili (*pa de zui ren* 怕得罪人), a to složitou sít' vztahů komplikovalo ještě více. V takové situaci bylo téměř nemožné někoho odmítnout. Tato sít' vztahů měla takovou sílu, že byla schopná zničit anebo pohltit vše, co jí přišlo do cesty, ať už to bylo stranické opatření nebo nová pravidla.

Liu Binyan uvažuje, že v okrese Binxian byla situace až groteskně převrácená. Dobří lidé byli špatní a špatní lidé byli dobří. Wang Shouxin byla až do svého dopadení hrdinkou, která byla opěvována za své schopnosti přinést okresu Binxian dostatečné zásoby uhlí. Na druhé straně její odpůrci byli většinou odsouzeni jako kontrarevoluční a byli posláni na převýchovu na venkov (Liu Changchun). V jiných případech byly jejich stížnosti jednoduše ignorovány.

Proč dobří lidé nevoní a špatní lidé nesmrdí? Jednou toto téma prodiskutovali na stálém okresním výboru. Ve skutečnosti šlo o mnohem více než jen o to, kdo „voní“ a „smrdí“. Masy říkaly: V okrese Binxian to dobří lidé schytali a špatní lidé byli na koni!

“为什么好人不香，坏人不臭？”有一次，县委常委会上都讨论了这个问题。事实上岂仅是“香”或“臭”的荣誉地位问题呢。群众说：“在宾县，好人受气，坏人神气！”(Liu 1988a: 392)

Čím více se reportáž blíží k závěru, tím více do ní Liu Binyan vkládá morální komentáře situace a chování jednotlivých postav. Rovněž nabádá k ostražitosti a varuje před podobnými situacemi v budoucnu. Z výše uvedené analýzy vyplývá, že Liu Binyan nevěřil, že korupční skandál Wang Shouxin byl ojedinělý případ. Naopak se domnívá, že takových případů bylo více nejen v okrese Binxian, ale i v celé ČLR. Jejím dopadením se problém neřeší, jen se na něj upozornilo, kolik dalších případů zůstalo neodhaleno?

Toto je další ze společenských okolností, která stvořila a ochraňovala Wang Shouxin, a navíc dále vytváří a ochraňuje další zločince.

这就是制造和掩护过王守信、并且还在继续制造和掩护犯罪分子的另一个社会条件。(Liu 1988a: 393)

Poslední dvě kapitoly reportáže se soustředí na rozuzlení případu. Jakkoliv výsledek čtenáři znají dopředu, děj Liu Binyanovy reportáže v tomto bodě graduje. Důležitější než samotný výsledek je totiž odpověď na otázku, jak mohla takto mocná a všemi obávaná žena tak špatně skončit. Co nebo kdo ji zlomil vaz? Desátá kapitola je příznačně nazvaná „Malí lidé dělají velké věci“, případně by bylo název možné přeložit i jako „Malé postavy hrají velké role“ (*Xiao renwu ban dashi* 小人物办着大事). Tato kapitola se soustředí na způsob, jakým byl korupční skandál odhalen, a pro Liu Binyana představuje velmi důležitou část reportáže, neboť odhalení je doklad toho, že i tak mocná žena jako Wang Shouxin může být přemožena.

V okrese Binxian se našly pouze dvě osoby, které měly odvahu se Wang Shouxin postavit. Jeden byl Liu Changchun, který už byl v textu několikrát zmíněn, plánovač a účetní v uhelné společnosti, jediný z Wang Shouxinina okolí, který rezolutně odmítnul spolupracovat. Po umělém procesu strávil několik let ve vězení a poté několik let na nucených pracích na venkově. Když se do okresu Binxian vrátil, nestačil se divit, kolik věcí se proměnilo, byl si jistý, že Wang Shouxin nepřišla k takovému objemu peněz legálně, ale neměl žádný důkaz, na jehož základě by ji mohl obvinít.

Liu Changchun kvůli své tvrdohlavosti v životě dost trpěl, už více než deset let před Kulturní revolucí nebyl oblíbený. Nezáleželo mu na tom, kdo je kdo, rád otevřeně vznášel připomínky či kritiku. (...) Když se vrátil z venkova, uviděl, kolik si Wang Shouxin postavila domů. „Kde vzala tolik peněz?“ Začal po tom pátrat.

刘长春这辈子就吃亏在一个拗劲上，文化大革命前那十几年，他就不吃香。也不分是谁，他爱提个意见。(...) 从农村回来，看到王守信盖了几幢房子。“她哪儿来这么多钱呢？”他开始调查了。(Liu 1988a: 394)

Druhou osobou, která se Wang Shouxin nebála postavit, byl pracovník farmaceutické firmy Shi Huailiang 史怀亮. Na rozdíl od Liu Changchuna si uvědomoval širší souvislosti Wang Shouxinina počínání. Zároveň byl až naivně nebojácný, problémy řešil přímo a rovnou.

Když jezdil do Harbinu nebo okolních okresů na služební cestu, často se doslechl, že mnoho lidí nebylo přijato do strany oficiálním procesem, ale stejně byli přijati a že se jim říká „speciálně dosazení členové“, a ti všichni se do strany dostali na základě známostí. Zamyslel se: ‚Pokud to takto půjde dlouho, těchto lidí bude stále více, nezmění se úplně charakter strany? ... .. To je závažný problém!‘ Jak jen o tom spravit předsedu Maa? Mohl bych napsat dopis, ale co když ho nedostane, a navíc, co kdyby skončil ve špatných rukou.

他到哈尔滨市和各县出差，又听到：不少人党组织并未通过，也进来了，叫做“特批”党员，都是靠“关系”入党的。他想：“长此下去，这种人多了，党不就要变质吗？……这是严重问题！”想个什么办法让毛主席知道呢？写信吧，怕毛主席收不到，再说，一旦转下来也是个麻烦。(Liu 1988a: 397)

Shi Hualiang sám o vstup do strany mnohokrát žádal, nikdy však neuspěl a o to víc se tímto problémem zabýval. Wang Shouxin sama byla takovým speciálně dosazeným členem strany. Když se ve stálém výboru strany v okrese Binxian hlasovalo o jejím přijetí, 70 % členů bylo proti. Vstup do strany jí zařídil komisař Yang. Shi Huailiang dopis Mao Zedongovi nakonec opravdu poslal, zamaskoval ho jako členský stranický příspěvek a do dopisu vložil peníze. Nezůstal jen u dopisu, v okrese Binxian také vytvořil několik nástěnných nápisů, angažovanost bral jako své poslání. Liu Binyan velmi detailně popisuje Shi Huailiangovu povahu, věnuje mu velký prostor a při líčení jeho charakteru často odbočuje od hlavní linie Wang Shouxinina korupčního skandálu – natolik je jeho postava důležitá. Liu Binyan představuje Shi Huailianga a Liu Changchuna jako prototypy lidí, které Čína v této době potřebuje, jako ideály občanů, kteří se nehledě na následky nebojí říct svůj názor či vznést kritiku a nebojí se, že ostatní urazí nebo rozhněvají. Jsou to lidé, kteří se i přes své nízké postavení nebáli postavit někomu tak mocnému, jako byla Wang Shouxin.

Když se chystal vylepit nástěnný nápis o Wang Shouxin, někdo ho přesvědčoval: vykašli se na to, stejně je nedostaneš. On se zasmál a řekl: „To nevádí, historie si to bude pamatovat. Byl jeden takový, který se Wang Shouxin vzepřel. Má to smysl.“

当史怀亮又准备给王守信贴出一张大字报时，有人来劝他：“算了，你整不过他们。”他笑了，说：“那也不要紧。历史会记载下来。有人反对过王守信。这也会起作用的。”(Liu 1988a: 389-399)

Jeden z dopisů napsal Shi Huailiang o řediteli farmaceutické společnosti, kde pracoval,

v září roku 1978 pak napsal jeden o Wang Shouxin a vylepil ho přímo do okresního sídla strany. Liu Binyan v textu reportáže část obsahu tohoto nástěnného nápisu cituje.

Wang Shouxin sama nevlastnila žádné výrobní zdroje, žádné továrny, ani půdu, ani obchody. A přesto nastrádala více než 414 800 yuanů a přes devět set druhů různého zboží, její rodinu můžeme považovat za velmi bohatou. Podle mého názoru vznik a vývoj fenoménu Wang Shouxin musí mít vědecké vysvětlení, jinak by nebylo možné, aby existoval. Když tedy provedeme analýzu jejího případu, tak přispějeme k rozvoji lidské společnosti a společenských věd.

王守信手中一无工厂，二无土地，三无商店等个人私有的生产资料，而竟能储存货币达四十一万四千八百元之多，物资九百多种，堪称豪富之家。我认为王守信的产生、发展是有一定科学道理的，否则她就不能存在。为此，对她进行解剖、分析，将对人类社会和社会科学的发展起到推动作用。(Liu 1988a: 399)

Dále se obrací k vedení strany v okrese Binxian a okrese Heilongjiang a vybízí je, aby se nebáli, aby tento případ celý nahlásili příslušným úřadům, a to i v případě, že budou sami kompromitováni. Shi Huailiang a Liu Changchun v této Liu Binyanově črtě vystupují jako model společensky uvědomělých občanů, nebojácných a odvážných, jako protipól Wang Shouxin. Liu Binyanův (Liu 1983: 6) záměr, který prezentoval v proslovu „Naslouchejte pozorně hlasu lidu“ na Čtvrtém sjezdu čínských spisovatelů v roce 1979, bylo probudit v čtenářích samotných touhu po uzdravení společnosti a vyřešení společenských problémů. Jak Wagner (1992: 254-255), tak Hartsock (2011: 33) uvádějí angažovanost jako jeden z hlavních rysů literární reportáže. Nabádání k občanské bdělosti a angažovanosti je u Liu Binyana velmi výrazné, byť nabádá nepřímou skrze modelové postavy v reportážích. Liu dále v proslovu uvádí, že je potřeba k tomuto případu přistupovat komplexně (tak jako Shi Huailiang), pečlivě ho analyzovat a rozhodně a důsledně ho vyřešit (Liu 1983: 6). Přitom je potřeba mít na paměti, že Wang Shouxinin vzorec chování je prostoupen celou společností. Rozklíčování důvodů, které umožnily tomuto případu vzniknout je tedy velmi důležité, protože by mohlo sloužit jako řešení podobných případů jinde, případně zabránit jejich vzniku.

Dramatickým vrcholem této reportáže je právě výše uvedená pasáž obsahující proces odhalení Wang Shouxin a sociální analýzu příčin vedoucích ke vzniku tohoto případu. V poslední kapitole nazvané „Obavy zahrnuté v radosti“ (*Xi zhong zhi you* 喜中之忧)

Liu Binyan už jen v porovnání s předchozím detailním líčením událostí stručně popisuje těžkosti vyšetřovací komise, která byla do okresu Binxian vyslána případ vyšetřovat. Základní problém, jehož popisem autor navazuje na předchozí kapitolu, byl, že se lidé báli s vyšetřovateli mluvit, báli se, že si někoho zneprátní a neodvážili se nikoho obvinít, nic odkrýt. Jediný, kdo byl ochotný se s vyšetřovateli dělit o informace, byl Liu Changchun.

Liu Binyan sice uznává, že vyšetřovací skupina měla velmi těžkou práci, ale přesto ji do jisté míry kritizuje za její neschopnost a za zdlouhavé vyšetřování a vyslýchání lidí, u kterých bylo veřejným tajemstvím, že s Wang Shouxin úzce spolupracují a tudíž, i ve vlastním zájmu, žádné informace neposkytnou.

Problém vyšetřovací komise byl stejný jako problém okresního výboru strany, a to sice, že byla příliš odtržena od lidu a tím pádem i odtržena od reality.

工作队工作中暴露出来的问题，也就是县委的问题，那就是：脱离了人民，因而也脱离了实际。(Liu 1988a: 401)

Jinými slovy, nikdo z vyšetřovacího týmu nedokázal domyslet, do jaké míry je Wang Shouxinina moc okresem Binxian prorostlá a jak je tato korupční aféra komplikovaná. Komplikovanost situace dokresluje další část textu, ve které místní lidé varují novináře, kteří do okresu Binxian přijeli zpracovávat reportáže.

Dokonce když se novináři a badatelé přijeli do okresu Binxian seznámit s okolnostmi případu, při odchodu se s nimi lidé loučili a říkali: „Příště dávejte pozor na svou osobní bezpečnost. Nespoléhejte na to, že je Wang Shouxin za mřížemi, situace v okrese Binxian je komplikovaná.“

甚至记者和科研人员，来了解宾县和王守信情况的，走的时候也有人来打招呼：下回再来，你可得注意自己的人身安全哪。别看王守信给关起来了，宾县的情况复杂着呢。(Liu 1988a: 404)

Reportáž končí varováním před předčasným slavením, před předčasnou radostí z vítězství. Podrobná analýza společenských problémů, kterou Liu Binyan provedl, nutně vede k závěru, že případ Wang Shouxin není ojedinělý. Je to jen jeden z mnoha a hlavně odhaluje podstatu celého systému. Přestože tedy byla Wang Shouxin nakonec dopadena (a spolu s ní dalších deset lidí [Liu 1988a: 404]), není v žádném případě

dobojováno.

Korupční případ Wang Shouxin byl odhalen. Jak moc se ale změnila společenská podmínka, které umožnily, aby se takový případ vůbec stal a aby se rozvinul? Není to tak, že spousta dalších malých a velkých Wang Shouxin v každém koutu země nahlodává socialismus (...) Lidé, je třeba být na pozoru!²² Na slavení vítězství je ještě brzy...

王守信贪污案是被破获了。但是，使王守信得以存在和发展的那些社会条件，又有多少变化呢？不是还有大大小小的王守信在各个角落继续蛀蚀社会主义 (...) 人们啊，要警惕！现在还不是欢呼胜利的时候..... (Liu 1988a: 404)

Mezi lidmi a démony neobsahuje lyrické pasáže, ani literární obrazy. Dramatika děje je postavena na postupném odkrývání jednotlivých vrstev nebo detailů souvisejících s dějem, na přímých řečech a podrobných popisech vybraných situací. Děj v průběhu líčení událostí graduje a to i přesto, že konec reportáže byl v době vydání dopředu známý. Přidaná hodnota této reportáže je v detailním analyzování a reflexi popisovaných situací a problémů (Laughlin 2010: 146). Liu Binyan sám sebe pasuje, mimo role vypravěče, i do role komentátora, který čtenáře vede a předkládá mu kromě faktů i sociální analýzu. V čem tedy Liu Binyan spatřoval největší problém dané doby? Co bylo příčinou, která umožnila Wang Shouxin za více než deset let zpronevěřit částku přesahující půl milionu yuanů? Liu Binyan zmiňuje jako hlavní příčiny složitý a nečitelný systém vztahů, vzájemnou provázanost lidí, strach a neochotu lidí jít do konfrontace a konfliktu, strach ze zneprátení druhých, všeobecný morální úpadek, obrácení rolí, společenské klima, ve kterém bylo jednoduché svého protivníka zdiskreditovat a zbavit se ho posláním na venkov, i to, že si lidé na nestandardní praktiky pomalu zvykali a jejich míra tolerance se neustále zvyšovala. Laughlin (2010: 146) upozorňuje na to, že Liu Binyan v reportáži nikdy neutočí přímo na Wang Shouxin, spíš se zaměřuje na společenské klima, které jí dalo k nelegálním aktivitám příležitost, a navíc umí ocenit i její dobré stránky. Při jejím popisu neopomene zmínit její pracovitost, praktičnost, schopnost výborně s kýmkoliv navazovat vztahy a obecně umění jednat s lidmi.

Další Liu Binyan také téměř nikdy přímo nekritizuje komunistickou stranu, nebo

---

²² Pasáž: „Je třeba být na pozoru“ (要警惕) je zjevná intertextová reference k Juliovi Fučíkovi a jeho knize *Reportáž psaná na oprátce*, kterou čínští čtenáři Liu Binyanovy generace četli a milovali a která pro ně mj. znamená hrdinství komunisty připraveného za ideály položit život.

vedení ČLR, s výjimkou poznámky, že komunistická strana řídila všechno, ale zapoměla řídit komunistickou stranu (Liu 1988a: 382), která je však mířena na nedostatek kontroly, nedostatek dohledu a nedůsledné dodržování stranických předpisů vzhledem k přijímání nových členů strany. Liu Binyan tím také naráží na fakt, že kdyby byly všechny oficiální procedury přijímání nových členů do strany a vedoucích pozic dodrženy, Wang Shouxin by se na své místo v uhelné společnosti nikdy nedostala. Liu této reportáži sice odhaluje zkorumpovanost systému, ale nezpochybňuje to, co se s odstupem jeví jako hlavní příčina – politický systém založený na absolutní moci jedné strany.

Liu ale zároveň zmiňuje, že pouze lidé se silným stranickým duchem a pevnými morálními zásadami (Liu 1988a: 391) byli schopni Wang Shouxin odolat. Liu Binyan navíc nepovažuje za největší zločin (který ovšem podle něj zůstal opomenut) samotnou zpronevěru peněz, ale skutečnost, že tento skandál zvětšil propast mezi lidmi a stranou. Podle Liua (1988a: 366) by nic z tohoto nebylo možné bez odchýlení se od stranické politiky, bez přímého poškození socialistického společného vlastnictví, nebo bez porušení stranických předpisů a zákonů, nebo bez kombinace těchto důvodů. Wang Shouxinin skandál poškodil jméno komunistické strany a socialistického zřízení. Postupná degenerace kádrů vedla k parazitování na systému a důsledkem bylo, že v něj lid ztrácel důvěru.

Liu Binyan ve svých memoárech na přelom let 1978 a 1979 vzpomíná jako na nejsvobodnější a nejuvolněnější léta pro spisovatele od založení ČLR. K napsání literární reportáže *Mezi lidmi a démony* ho vedl především pocit, že i přes masivní pokrytí případu v novinách nebylo nikdy napsáno všechno, že něco pořád zůstávalo skryto. (Liu 1990: 133) Až po napsání této črty našel odpověď na otázku, jak mohla nevzdělaná dcera rolníka hrát hlavní roli v největším korupčním skandálu ČLR v dané době.

Liu v memoárech uvádí, že okres Binxian byl jednou z prvních komunistických základů ustanovených v severovýchodní Číně. Bylo to také první místo, kde se zkušebně zavedla pozemková reforma již v roce 1945, a tudíž to bylo první místo, kde se chudí rolníci dostali k moci, stali se kádry a mohli z titulu svých funkcí nakládat s veřejnými prostředky, půdou a penězi. Společnost a mezilidské vztahy navíc byly zničeny opakujícími se kampaněmi, které zcela narušily mezilidské vztahy. Během Kulturní revoluce se zformovalo mnoho skupin za účelem vzájemné ochrany nebo prosazování vlastních zájmů. A tyto struktury se pak přirozeně přesunuly do vedoucích

pozic v okrese Binxian. Motivace kádrů nepramenila z etických zásad a revolučních ideálů, ale z mocenských a ekonomických zájmů. Byla to celá síť vztahů, kde se směňovala moc a peníze. Tajemníci strany v okrese Binxian měli jen dvě možnosti, buď se do této sítě vztahů zapojit, nehledět na vlastní morální integritu a sledovat své osobní ekonomické zájmy, nebo odmítnout, proti korupci bojovat a být zbaveni funkce a vyhnáni. (Liu 1990: 135-136)

Liu Binyan souhlasí s myšlenkou Mao Zedongových projevů v Yan'anu, a to sice že literatura by měla sloužit společnosti a lidu. Liu zastával názor, že pokud existuje nějaký společenský problém, je potřeba o něm psát. Je to jediný způsob, jak tento problém reflektovat a napomoci k jeho řešení. Liu Binyan přirovnává literaturu k zrcadlu, které odráží stav společnosti, opravdový stav věcí a k prostředku, který urychluje společenský pokrok. Tímto výrokem odmítá Mao Zedongův příkaz, že literatura by měla sloužit revoluci, odrážet pouze pozitivní stránky společnosti a být podřízená straně. Liu argumentuje, že pokud se nám to, co v zrcadle vidíme, nelíbí, není řešením zrcadlo rozbít. A nastavit toto zrcadlo společnosti je výhodné nejen pro společnost samotnou, ale i pro stranu. „Zakázat literatuře zasahovat do života, upřít spisovatelům jejich právo na reflexi skutečných společenských problémů, a nedovolit spisovatelům mluvit ve jménu lidu škodí nejenom literatuře, ale také lidem a komunistické straně“ (Liu 1983: 5). Liu Binyan viděl svoji profesi novináře a autora reportážní literatury jako službu společnosti, jako pomoc a jako možnost analyzovat nedostatky a poučit se z nich do budoucna. Nicméně ve svých memoárech (Liu 1990:131) sám uznává, že jeho problém byl, že u svých projevů a literárních děl přecenil míru svobody, která byla dovolena. Jeho služba společnosti nebyla vítána.

3.2. Druhý typ loajality (第二种忠诚)

Literární reportáž *Druhý typ loajality* byla vydána v březnu roku 1985 a byla jedním z důvodů, který vedl k Liu Binyanovu definitivnímu vyloučení ze strany v lednu roku 1987 (Link 2006: 149). Od reportáže *Mezi lidmi a démony* se v některých aspektech značně liší. Liu Binyanův pohled na společenské dění se za šest let, které tyto dvě reportáže od sebe dělí, změnil, jeho morální hlas, který do reportáží vstupuje je úpěnlivější, konkrétnější a údernější. Literární reportáž *Druhý typ loajality* je vyprávěna v první osobě, Liu Binyan v ní sám vystupuje jako reportér, kterého jedna z postav reportáže (Chen Shizhong) vyhledá a prosí ho o napsání reportáže. Morální promluvy a komentáře dění v této reportáži tedy nepochází od anonymního vypravěče, ale přímo

od Liu Binyana. Tato reportáž je oproti *Mezi lidmi a démony* mnohem více osobní, Liu Binyan je zde reportér, sám komentuje situaci a morální hlas autora tak již není schován do postavy vypravěče nebo některé z postav. Navíc, obě postavy v reportáži ztělesňují Liu Binyanovo vlastní životní dilema a události v *Druhém typu loajality* do značné míry odrážejí Liu Binyanovu vlastní životní zkušenost.

V *Druhém typu loajality* Liu Binyan představuje čtenáři životní příběh dvou lidí, Chen Shizhonga (陈世忠) a Ni Yuxiana (倪育贤), kteří se nikdy nepotkali. Prožili úplně jiné životy, měli jiné dětství, jinou kariéru i jiné osobní vztahy, ale přesto mají jedno společné. Liu je v rozhovoru popisuje jako lidi, kteří ač nebyli ve straně, tak chtěli lepší verzi socialismu a byli připraveni za ni bojovat (Liu 2006: 24). Oba se v životě řídili svým vlastním morálním přesvědčením, oba se odvážili zpochybnit politiku Mao Zedonga a kritizovali jeho kult osobnosti. Protestovali proti nedostatkům v čínském právním systému a oba za to zaplatili vysokou cenu. Liu se ke konci reportáže zamýšlí nad jejich postavením a uznává, že jejich přístup se lišil od většiny a mohl často působit zvláště.

Nemůžou si soudruzi Chen Shizhong a Ni Yuxian za svůj neblahý osud tak trochu sami? Ano. Jsou zvláštní, liší se od běžných lidí a možná jsou i trochu divní.

陈世忠和倪育贤这类同志对他们自己的不幸遭遇，是不是也有一点责任呢？有。

那就是他们特别，不同于常人，甚至有些古怪。(Liu 1988a: 154)

Hlavní téma se ale odvíjí od otázky loajality a problematiky rozdílnosti loajality vůči svým morálním zásadám a loajality vůči straně jako řídicí organizaci. Hlavní otázka této reportáže, přednesená na základě Chen Shizhongova a Ni Yuxianova případu je, zda si v čínském politickém systému může loajální občan dovolit kritizovat vedení, úřady a správu státu. Respektive zda může být občan loajální vůči straně a přitom následovat své morální přesvědčení a vznést kritiku, pokud to považuje za správné. Dílčí výzkumné otázky, na které odpovím analýzou této reportáže, jsou: jaký je rozdíl mezi loajalitou, kterou pro autory literárních děl definoval Mao Zedong v *Yan'anských rozhovorech*, a loajalitou, kterou zde představuje Liu Binyan? Co je to druhý typ loajality, kolik druhů loajality rozlišuje a který typ v Číně v této době chybí?

Richard Bodman (2006: 149) v předmluvě k překladům Liu Binyanových reportáží uvádí, že v *Druhém typu loajality* se Liu Binyan pouští do zakázaného území dobové

čínské literatury. Liu Binyan se dokonce v této literární reportáži nevyhýbá individuální odpovědnosti. Přímo poukazuje na viníky problémů, neschovává odpovědnost za problémy v obecných fenoménech, jako je čínská tradiční kultura nebo čínská národní mentalita. Jedním z dílčích témat, které se vedle otázky loajality v této literární reportáži vyskytuje, je kritika vedení Číny, konkrétně Ústředního výboru, za neschopnost nebo nedostatek odvahy přiznat závažné chyby, kterých se v minulosti dopustila (Baum 2018:180). Mírou bojovnosti, kterou Wagner (1992: 254-255) i Hartman (2011: 33) uvádějí jako jednu z hlavních charakteristik literární reportáže, tato reportáž zdaleka převyšuje *Mezi lidmi a démony*. Kritika je zde mířena přímo, konkrétněji, podrobně jsou zmiňované i chyby a nedostatky. Posun od první analyzované reportáže je v tom, že morální vhléd a komentáře už nepředkládá čtenářům sám autor, ani autor v roli vypravěče, ale činí tak samotné postavy. Liu Binyan v této reportáži jejich činy už jen mírně komentuje, největší podíl bojovnosti však leží na dvou hlavních protagonistech.

Literární reportáž *Druhý typ loajality* naopak téměř neobsahuje charakteristické prvky literárních reportáží definované Laughlinem (2010: 141-143). Líčení událostí nezahrnuje lyrické pasáže, děj není ani příliš dramaticky vystavěn, Liu Binyan v podstatě používá časově chronologické vyprávění životních událostí u obou hlavních postav a nakonec porovnává a hodnotí jejich životních cesty z hlediska morálky. Na rozdíl od črty *Mezi lidmi a démony* téměř nevyužívá ani přeskokování časových rovin líčených událostí (flashbacky), text není výrazně dramaticky vystavěn, nemá jednoznačné vyvrcholení.

Liu Binyan v této reportáži ani nepředkládá čtenáři hlubší sociální analýzu, jako tomu bylo u reportáže *Mezi lidmi a démony*, kde řešil konkrétní příčiny a poukazoval na širší společenské a systémové souvislosti, které vedly k tak masivnímu korupčnímu skandálu. V *Druhém typu loajality* se zabývá jen úzce vymezeným tématem loajality, na modelovém příkladu dvou postav. Pro kontext doplňuje celý životní příběh obou postav, ale hlavní důraz je kladen na podoby loajality, na příčiny, které hlavní postavy vedly k jednání v souladu s loajalitou vůči svému morálnímu přesvědčení a na důsledky, které kvůli svému odhodlání být loajální svému svědomí a morálnímu přesvědčení obě postavy nesly.

Líčení událostí nese prvky aktuálnosti, sice s odbočkami do minulosti, ale stále vztaženými k současné situaci a současným problémům, a prvky autenticity. Jde

o reálný životní příběh hlavních postav. Neobsahuje odhalení v pravém slova smyslu, spíše obrací pozornost čtenářů k danému tématu loajality a podhaluje jeho problematiku. Liu Binyan si však ponechává lehký ironický odstup při líčení událostí, ironický tón dílčích nadpisů jednotlivých kapitol literární reportáže nebo komentářů jednotlivých činů hlavních postav.

První kapitola čtenáře rychle uvádí do dění, představuje setkání Liu Binyana a Chen Shizongem, který ho prosí o zpracování reportáže. Dává mu celou složku nazvanou „Lidská krev není voda“ s podnadpisem: „Volání ke svědomí lidového reportéra“²³ obsahující informace k případu Li Zhironga.²⁴ Proč ho však tolik trápila smrt spoluvězně, který s ním nebyl v žádném příbuzenském vztahu a před tím ho ani neznal? Li Zhirong byl vězeň, odsouzený kontrarevolucionář, dovolat se spravedlnosti v jeho případě je mnohem těžší než u neodsouzeného člověka. „Má smysl v tomto případě vůbec bojovat?“ začíná otázku morální odpovědnosti a svědomí každého z nás.

A co kdyby se tato věc stala mně nebo tobě? Kdyby oběť byla tvým příbuzným, co bys dělal? Navíc, pokud tento případ nebude řádně prošetřen, nebudou odhalena jeho základní fakta a dokud nebudou tyto křivdy spolu s Velkou Kulturní revolucí celkově odsouzeny, jak si můžeš být jistý, že se to nebude opakovat? (...) Tyto otázky jsou na místě. Mezi lety 1957 až 1966 si skutečně spousta lidí neuvědomila zákonitost historických tragédií. Pokud je nezastavíme, budou se opakovat, budou se postupně zvětšovat a jednoho dne zjistíme, že sami už nemůžeme uniknout.

再想想，这件事本来很可能轮到你、我、他的头上。如果被害人是你的亲属，你又该怎么想？……还有，这种事若不查个水落石出，连同‘文化大革命’一起彻底否定掉，你能担保今后不会再次发生吗？”(…)问得有理。的确，在一九五七年至一九六六年之间，很多人就没想到历史悲剧的规律是不加制止就会重复，会逐步扩大，自己有一天也难幸免吧？(Liu 1988a: 117)

Hrdinové této literární reportáže, stejně jako autor sám, se drží této zásady. Na chyby se snaží poukazovat a aktivně se zapojují do společenského dění. Jednají často zbrkle

---

²³ „Renmin xue bu shi shui“, futi – wo xiang renmin jizhe de liangzhi huyu 《人血不是水》，副题——“我向人民记者的良知呼吁”(Liu, 1988a: 113)

²⁴ Li Zhirong byl Chen Shizhongův spoluvězeň v pracovním táboře v Nenjiangu v provincii Heilongjiang. Chen Shizhong byl v roce 1969 svědkem situace, kdy strážci Li Zhironga před očima mnoha dalších spoluvězňů neprávem zastřelili během nucených venkovních prací. Případ byl uzavřen s tím, že Li Zhirong překročil vymezené území, na kterém se směl pohybovat, a nedbal varování strážců. Chen Shizhong se nechtěl s touto nespravedlností smířit, psal stížnosti na mnoho míst, ale vše bez výsledku. Více než deset let po té mu tento případ stále tížil mysl a přišel s ním za Liu Binyanem.

a nerozvážně, nehledí na své postavení a odvažují se zpochybňovat rozhodnutí nejvyšších vůdců. Chen Shizhong například nemohl dále skrývat svou nespokojenost nad domácí i zahraniční politikou Číny a napsal dva doporučené dopisy přímo Mao Zedongovi. Když nedostal odpověď, rozčílilo ho to. A tak napsal kritiku přímo Ústřednímu výboru Komunistické strany Číny, za což byl odsouzen jako kontrarevolucionář. Ve vězení dále pokračoval v psaní článků a dopisů adresovaných čínskému vedení.

Liu Binyan v příznačně ironicky nazvaných kapitolách „Sám se vyprovodím na svůj pohřeb“ (自我葬送) a „Přecenit své postavení a přímou kritikou riskovat život“ (自命不凡——冒死直谏) cituje relativně dlouhé pasáže z Chen Shizhongových esejí a dopisů, které výstižně charakterizují jeho osobnost a zásady a odhalují čtenáři podobu druhého typu loajality. Pro lepší pochopení zde cituji několik příkladů z Chen Shizhongových esejí a dopisů, které napsal ve vězení a které Liu Binyan v literární reportáži hojně cituje.

Nicméně úplně nejhorší ze všech chyb je myslet si, že sám nikdy neudělám chybu. Opakovaně říkáte, že marxismus se nebojí kritiky, ale opak je pravdou. Pro příklady netřeba chodit daleko, od roku 1957 do dneška, kdo z těch, kteří ‘kritizovali’ Mao Zedongovo myšlení, skončil dobře?

但在一切错误中最可怕的莫过于自以为永远不会犯错误。你口口声声说马克思主义是不怕批评的，但事实恰恰相反，远的不说，一九五七年到现在，哪一个‘批评’毛泽东思想的人有过甚么好的结局呢？(Liu 1988a: 121)

Chen Shizhong viděl největší problém v tom, že vláda nebo strana, která není ochotna přijmout kritiku nebo si otevřeně vyslechnout opačný názor, nemůže být dobrou vládnoucí organizací. A on sám si kritiku pro sebe nenechal, i přesto, že si byl vědom následků, které to přinese. Zde je potřeba poukázat na posun míry kritiky obsažené v první a ve druhé analyzované reportáži. V *druhém typu loajality* Liu Binyan skrze své postavy a i sám ve svých komentářích velmi důrazně kritizuje nedostatky Komunistické strany. On sám, ani postavy reportáží se nebojí jmenovat, být konkrétní a poukazovat na viníky.

Už tisíckrát jsem přemýšlel, co kdybych se vzdal svých připomínek, splynul s davem a přiznal svoje naprosté pochybení? Kdybych to udělal, tak by z toho jistě plynula výhoda v podobě nabytí svobody, ale neopustil bych tak svoji vznešenou povinnost

komunisty? Ne, pokud se jedná o osud strany nebo státu, nemůžu vyměnit svoje principy za osobní prospěch.

我曾千百次地想，可不可以放弃自己的意见随声附和，彻底认错？这样做，对于我获得自由固然会有好处，可是自己岂不是放弃了共产党人的崇高职责了吗？不，事关党国命运，我不能为一己私利而拿原则做交易(Liu 1988a: 123)

Toto je další z charakteristik druhého typu loajality, tak jak ji viděl Liu Binyan. Dobro a prosperita státu, lidu, strany či vedení jsou nadřazené vlastním zájmům. Chen Shizhong ve svém jednání viděl vyšší cíl, chtěl ozdravit stranu a vedení. Kritiku bral jako svoji morální povinnost občana, povinnost komunisty. Liu Binyan tak dává velký prostor Chen Shizhongovým úvahám nad ideálem pravého komunisty a jeho ostré kritice modelově příkladného a loajálního vojáka Lei Fenga.²⁵ Pro Liu Binyana, stejně jako Chen Shizhonga, je Lei Fengův model neblahým a pro Čínu nebezpečným příkladem slepé oddanosti. K šíření jeho deníku jako příkladu modelového chování mladých lidí se vyjadřuje následovně: „Pokud toto není naprosto slepé následování, tak co jiného to je?“ 这不是十足的盲从又是甚么呢? (Liu 1988a: 123) A naopak dodává, že není možné, aby on byl jediný, kdo chyby a problémy vidí. Chovají se tedy všichni ostatní jako Lei Feng a slepě následují rozkazy?

Vždy jsem si myslel, že naše strana potřebuje kriticky smýšlející ministry, kteří se odváží mluvit přímo. Naopak není třeba příkyvovačů, kteří vždy půjdou s větrem. (...) Překvapuje mě, jak je možné, že problémy, na které jsem přišel, ostatní opravdu neobjevili? Tomu nevěřím. V současnosti, všichni, kdo mají oči, musí vidět, že situace ve straně (život v rámci strany) není normální. Mám pocit, že někteří se koukají, ale nevidí, poslouchají, ale neslyší a drží pevně sevřené rty. Jenom já jsem – co na srdci, to na jazyku, trvám na tom, že budu mluvit otevřeně.

我总觉得，我们的党缺少的是能言敢谏的‘谏臣’，而不需要唯唯诺诺，见风驶舵之辈。(...)我感到诧异的是：难道我发现的问题别人真的都没有看出来吗？我不相信，当前党内生活极不正常的局面是有目共睹的。我总觉得，有不少人是视而不见，充耳不闻，讳莫如深。唯独我却心口如一，偏要说出来 (Liu 1988a: 125-126).

Liu Binyan se s Chen Shizhongovým pohledem na loajalitu ztotožňoval, ve svých

---

²⁵ Lei Feng byl voják, který zemřel v mladém věku ve službě. V 60. letech byl dáván za vzor pro své sebeobětování a oddanou službu straně a lidu. Jeho deník, který po sobě zanechal, byl dáván jako vzor a učební materiál příkladné oddanosti a loajality. (Wagner 1992: 307)

memoárech věnuje období, které zahrnuje tvorbu a publikaci této reportáže celou kapitolu V jednom místě mluví o roce 1985 a publikaci této literární reportáže jako o období, kdy nastal definitivní rozkol mezi ním a Komunistickou stranu, kdy definitivně ztratil důvěru a naději. Uvádí, že zásadně nesouhlasí se zaměřováním nebo dokonce ztotožňováním termínů „loajalita“ a „submisivita“ a vzpomíná na krátký rozhovor s jedním nejmenovaným kádrem v Harbinu v roce 1979, který mu utkvěl v paměti. Tento kádr mu řekl: „Když dám dohromady mých 20 let zkušeností, řekl bych, že pokud chcete v Číně přežít, tak první věc, kterou si musíte zapamatovat, je neodlišovat se od vašeho nadřízeného. Za druhé, a to je důležitější, musíte si pamatovat, že nikdy nesmíte být chytřejší než váš nadřízený.“ (Liu 1990: 199).

Druhá postava, kterou Liu Binyan představuje v této reportáži, se jmenuje Ni Yuxian, Liu ho lehce ironicky uvádí jako „dalšího blázna“ (*ling yi ge kuang ren* 另一个狂人 – název první z kapitol, kde Liu Binyan představuje Ni Yuxiana). Ni Yuxianův životní příběh se od Chen Shizhonga dost liší, nicméně podstata zůstává stejná. Ni Yuxian byl nadšeným čtenářem Marxových, Engelsových, Leninových i Maových spisů, v osmnácti se připojil k Čínské lidové osvobozené armádě, z první ruky viděl tragické následky Velkého skoku²⁶ a napsal proto dlouhý dopis adresovaný vedení komunistické strany a žádal změnu hospodářské politiky. Poté, co byl z ČLOA vyhozen, studoval na Šanghajské námořnické univerzitě, kde během Kulturní revoluce pořádal protesty proti běsnícím skupinám Rudých gard. Nesouhlasil s politickými kroky Mao Zedonga a Lin Biao a na protest proti šíření Maovy propagandy pomocí Rudé knížky, vydal svoji vlastní rudou knížku obsahující Leninovy citáty, na kterých chtěl lidem demonstrovat pravé myšlenky komunismu. V druhé polovině sedmdesátých let požadoval celkovou rehabilitaci Deng Xiaopinga a jeho návrat do funkce, za tímto účelem zveřejnil báseň, která obsahuje mimo jiné tyto sloky: „Neplánuje tajné spiknutí, jeho plány jsou veřejné, není to kariérista a je loajální (...) vzestupy a pády z funkcí nejsou důležité, pokud nezaměstnáte Xiaopinga, lid se vzbouří!“ (Liu 1998a: 135) Po této básni následovalo ještě několik protestních nástěnných plakátů, za což byl později zadržen.

V následujícím procesu byl odsouzen jako kontrarevolucionář a v roce 1977 odsouzen

---

²⁶ Velký skok vpřed (*dayuejin* 大跃进) Hospodářský plán ČLR letech 1958-1962, jehož cílem bylo s pomocí radikálních hospodářských a politických opatření rychle zvýšit produkci a vybudovat z ČLR ekonomickou velmoc. Měl tragické následky a vyvolal hladomor, při kterém zemřely desítky milionů lidí.

k trestu smrti, kterému těsně před vykonáním unikl díky milosti jednoho z vojenských generálů, kterému napsal dopis s prosbou o milost. V roce 1979 se vrátil na Šanghajskou námořní univerzitu a pracoval v tamější knihovně.

Ni Yuxian se v mnohých názorech shodoval s Chen Shizhongem. V roce 1975 napsal esej nazvanou „O sociální demokracii a diktatuře proletariátu – Jak zabránit lidem jako Lin Biao²⁷, aby se navrátili k moci“ (论社会主义民主与无产阶级专政——谈谈怎样才能防止林彪一类重新上台), kde varoval před lidmi ve vedení strany se stejným smýšlením jako Lin Biao. Když ho jeho přátelé před podobnými kritickými dopisy adresovanými Mao Zedongovi, politbyru nebo Ústřednímu výboru komunistické strany varovali, odpověděl, že:

Čína trpí tím, že se nikdo neodváží mluvit pravdu. Pokud se všichni bojí smrti a nikdo se neodváží mluvit, Čína bude den ode dne ve větším nebezpečí, vláda bude den ode dne temnější. Tak já se toho ujmu!

中国苦就是苦在没有人敢讲真话。大家怕死，都不讲，中国就一天比一天危险，政治就一天比一天黑暗。我带个头吧！(Liu 1988a: 134).

Další věc, která Ni Yuxiana trápila, byla personální politika čínských úřadů a institucí a obecně problém systému provázaných vztahů ve společnosti, kdy více než na schopnostech a znalostech záleží na známostech. Na to samé již Liu Binyan upozorňoval v literární reportáži *Mezi lidmi a démony* a uváděl identický jev jako jednu z hlavních příčin, která umožnila Wang Shouxin rozvíjet své aktivity po tak dlouhou dobu. Ni Yuxian měl vlastní negativní zkušenosti z knihovny Šanghajské námořní univerzity, kde pracoval v oddělení katalogizace. Liu zde opětovně upozorňuje na problematiku personální politiky, dosazování kádrů do vůdčích pozic, problematiku vztahů a známostí z dob Kulturní revoluce, které přetrvávají do současnosti a které jsou mnohem důležitější než opravdové znalosti, kvalifikace a kompetence.

Jak se může tento člověk bez talentu a ctnosti stát vedoucím oddělení nákupu nových knih? Ni Yuxianovi bylo jasné, že to je proto, že během Kulturní revoluce v knihovně pevně následoval Zhou XX a byl klíčovým členem (jeho) frakce. Jak je možné, že stále pokračoval v práci i přesto, že všichni v celé knihovně věděli, že na danou pozici není

---

²⁷ Lin Biao byl ministrem obrany, Maovým blízkým spolupracovníkem ve druhé polovině 60. let, a jeho určeným nástupcem. Propagoval Mao Zedongův kult osobnosti a napsal předmluvu k Rudé knížce (Mao Zedongovy sebrané citáty).

dostatečně kvalifikovaný? To bylo Ni Yuxianovi také jasné, protože o systematický problém čínských kádrů se zajímal už dlouho. Ni to nazýval „systém doživotního zaměstnání“: pokud jste byl někým shora dosazen, tak jste na té pozici mohl setrvat až do důchodu nebo do smrti. Ni viděl mnoho talentovaných lidí v plné síle, kteří byli zadupáni do země, zatímco malý počet lidí, kteří nepracovali vůbec, drželi se starých metod nebo byli celkově nekompetentní pro danou pozici, může dnes neohroženě zastávat vedoucí pozice pouze proto, že dotyční byli s daným vedoucím v jedné frakci a zažili spolu dobré i zlé.

那个既无才又无德的人，为甚么能当上采编组长呢？倪育贤清楚，那是因为他“文革”中一直紧跟图书馆的周 XX，也是个造反派的骨干。为甚么全馆上下都认为他不称职，他却能继续干下去呢？倪育贤也明白，因为对我们国家的干部制度问题，他已经思考很久了。他称之为“终身委任制”，一经上面指定，就可以一直干到退休或死亡。他见到多少年富力强而有才干的人被压在阴山脚下，而少数尸位素餐、因循守旧甚至根本不称职的人，只因与某领导一起造反，风雨同舟而稳居在领导职位上！（Liu 1988a: 150-151）

Liu Biyan fenomén loajality přirovnává ke kráse, která se stejně jako loajalita nachází na světě v mnoha podobách. První typ loajality je podobný tomu, který představoval Lei Feng. Vyžaduje pracovitost, odpovědnost, naprostou poslušnost a absenci názorů odlišných od těch, které mu vštěpuje strana.

Po mnoho let byl první typ loajality dobře živený a opečovávaný, neustále vyživovaný a zalévaný, a tak dobře narostl a vzkvétá. Doba si to žádala, je to pochopitelné.

很多年来，前一种忠诚，由于受到格外的爱护栽培，不断灌溉、施肥，便生长得茁壮而茂密了。这也是时代的需要，无可厚非。（Liu 1988a: 155）

Druhý typ loajality je výše podrobně rozebrán na Chen Shizhongově a Ni Yuxianově příkladu. Nadřazení druhý typ loajality nevidí rádi a navíc dotyční za druhý typ loajality často zaplatí vysokou cenu – svůj pohodlný život, svoji svobodu, nebo dokonce svůj život. (Liu 1988a: 155) Liu Binyan v literární reportáži uvádí baladu, kde Chen Shizhong sám shrnuje svůj život a všechny zkušenosti. Poslední dva verše znějí takto:

Deset žalob a miliony kritických slov mířených straně, (avšak) bezmezně stranu miluji a bude to tak až do smrti.

十封检举信，百万（言）谏党书，无限爱党情，至死不变心！”（Liu 1988a: 154）

Tento paradox výborně vystihuje druhý typ loajality, který chtěl v této literární reportáži Liu Binyan ukázat. Tento takzvaný druhý typ loajality neznamena snahu o převrat, revoluci, změnu systému, ale pouze cílí na dílčí změny, na možnost kritiky, možnost plurality názorů či na možnost poukázat na chyby. Chen Shizhong nebyl členem komunistické strany, nicméně jejím myšlenkám věřil a podporoval je. Chenovým cílem bylo odstranit chyby v systému, vylepšit ho, nikoliv jej odstranit.

Naopak na našem politickém poli je druhý typ loajality oslabený a vyskytuje se zřídka. To, že přežil a nevyhynul v této vyprahlé a neúrodné půdě, je téměř zázrak.

然而相此之下，在我们的政治田野里，第二种忠诚就贫弱而稀疏了。在乾旱而贫瘠的土壤里，它们能够生存下来而未绝种，已近乎奇迹。(Liu 1988a: 155)

Problém druhého typu loajality je, že je vzácný, že s sebou nese oběti a není vítaný. Nicméně Liu Binyan varuje, že pokud nedáme možnost druhému typu loajality vzkvétat a rozvíjet se, může se objevit třetí typ, který první dva postupně zahubí.

Nebezpečí spočívá v tom, že pokud tento (druhý) typ loajality nevzkvétá, tak se může objevit třetí typ loajality²⁸, který bude bojovat s prvním a druhým typem loajality o veškeré sluneční paprsky, vodu a živiny, které je vyživují. Je jemný a svůdný, okouzlující a přitažlivý, je dokonce sympatičtější než první typ loajality. Jenže jeho plody jsou často hořké a za určitých podmínek dokonce jedovaté.

危险的是，当这一种生物已经很不景气时，还会有第三种忠诚前来争夺它和第一种忠诚所享有的阳光、水份和营养。它娇嫩欲滴，妩媚诱人，可爱度又胜过第一种忠诚一筹。只是它结出的果子却常常是苦涩的，在一定气候条件下，还有毒呢。(Liu 1988a: 155)

Poslední věta reportáže je velmi podobná zakončení první analyzované literární reportáže *Mezi lidmi a démony*. Je to výzva ke čtenářům, urgence, snaha o přitáhnutí pozornosti k neodkladnosti situace.

Nyní je čas na to, abychom věci znovu přehodnotili a udělali rozhodnutí. Dějiny nám poskytují podmínky a kladou naléhavé požadavky.

现在，应该是做出重新评价和选择的时候了。历史既提供了条件，也提出了紧迫

---

²⁸ Richard Bodman (Bodman 2006: 207) se domnívá, že zatímco první typ loajality je demonstrován na Lei Fengovi a druhý na dvou hlavních protagonistech, třetí typ loajality je demonstrován v této reportáži črtě na příkladu maršála Lin Biao, který byl pravou rukou Mao Zedonga. Lichotil mu, pomáhal mu dotvářet kult osobnosti, ale údajně proti němu plánoval spiknutí.

的要求。(Liu 1988a: 155)

Druhý typ loajality je reportážní črta, která se nezabývá společenskou analýzou jako *Mezi lidmi a démony*, ale soustředí se na aktuální společenské potřeby a řešení. Liu Binyan polemizuje s Mao Zedongem propagovaným oficiálním modelem loajálního občana – vojáka Lei Fenga a nabízí jiný pohled. Neodklání se nijak od principu loajality, nicméně ji definuje jinak a na příkladu Chen Shizhonga a Ni Yuxiana ukazuje, jak vypadá druhý typ loajality v praxi a jakou cenu za něj museli oba zaplatit. Chen Shizhong i Ni Yuaxian byli ve své podstatě loajální, nikoliv však ve smyslu slepého následování rozkazů a nařízení, řídili se svým vlastním svědomím a morálním kompasem. Byli loajální Číně, byli loajální straně (i přesto, že nebyli členy komunistické strany), což ovšem nemusí nutně korespondovat s loajalitou vůči svým nadřízeným a loajalitou vůči nařízením, které strana vydala. Liu Binyan v tomto nevidí rozpor, loajální občan neznamena poslušný a poddajný. A obdobně, kritika strany, nadřízených nebo systému neznamena absenci loajality. Naopak právě proto, že byli Chen Shizhong a Yu Nixian loajální a sledovali vyšší stranické cíle, tak riskovali a byli ochotni přinést oběti v naději, že bude jejich hlas vyslyšen. Druhý typ loajality koresponduje s výše zmíněnou problematikou stranickosti v kapitole 2.4 o literatuře reportáže a její společenské roli v ČLR. Chen Shizhongovi a Ni Yuxianovi chyběla stranickost (*dangxing* 党性), ale řídili se svým vlastním morálním úsudkem a také stranickým svědomím (*dangxin* 党心), tedy oddaností nejvyšším cílům strany. Pokud je *Mezi lidmi a démony* detailní společenskou analýzou příčin problémů, pak *Druhý typ loajality* nabízí možnost řešení, které by Číně pomohlo se problémů zbavit.

4. Závěr

Na základě poznatků z analýzy literárních reportáží *Mezi lidmi a démony* a *Druhý typ loajality* můžeme zhodnotit Liu Binyanovu reflexi politického systému v ČLR po Kulturní revoluci následovně.

Liu Binyan v zásadě souhlasí s Mao Zedongovým názorem v Yan'anských projevech podle kterého má literatura „psát pravdu“ a sloužit společnosti. Avšak zatímco Mao Zedong považoval za „pravdivé“ to, co je v souladu s výkladem dějinného procesu a společnosti v duchu marxismu-leninismu, Liu Binyan viděl smysl v literatuře, pouze pokud bude podávat pravdivý, skutečný a věrný obraz společnosti.

Liu Binyan dále zastává názor, že literaturou je potřeba „zasahovat do života“, který obsahuje i stinné stránky, jimiž se spisovatelé také mají zabývat. Literatura je pro Liu Binyana zrcadlem společnosti, které má odrážet její pravý obraz. Pokud v tomo zrcadle budeme záměrně zobrazovat jen světlé stránky, uvidíme jen pokřivený, nepravdivý odraz a nebudeme mít možnost ty stránky stinné napravit.

Jak ukázala analýza dvou Liu Binyanových reportáží, autor reflektuje politický systém po Kulturní revoluci dvěma způsoby. Na jedné straně v reportáži *Mezi lidmi a démony* identifikuje největší společenské problémy této doby a rovněž ukazuje příčiny těchto problémů, na straně druhé v reportáži *Druhý typ loajality* předkládá i návrhy řešení této situace, když na základě příkladů analyzuje jednotlivé druhy loajality a následky určitého loajálního jednání.

Největší problém Liu Binyan spatřoval v složitém systému společenských vztahů, který fungoval napříč celou společností. Tento systém vztahů (*guanxi* 关系) je nadřazen pravidlům a zákonům a jakmile do něj jednotlivec pronikne, je ostatním zavázán, očekávají se od něj protislužby a je velmi těžké tomuto společenskému tlaku odolat. Další problém, na který autor poukázal, je morální úpadek, a to nejen u hlavní aktérky korupčního skandálu Wang Shouxin, ale ve smyslu morálního rozkladu celé společnosti. Mnoho lidí o korupci vědělo, ale nikdo se neodvážil promluvit, mnoho lidí korupční jednání neiniciovalo, ale ani ho neodmítlo nebo nezastavilo. Oba tyto problémy částečně pocházejí z bouřlivého období Kulturní revoluce. Lidé si pevná pouta z revolučních frakcí s sebou nesli dále i po jejím konci. V turbulentní době, kdy si nemohli být jistí novými kampaněmi nebo novými nařízeními či zákony, spoléhali o to

více jeden na druhého a pevnost těchto vztahů byla trvalá. A stejný původ Liu vidí i v případě morálního úpadku. Po tolika letech revolučního běsnění se většina občanů zajímala především o vlastní bezpečnost a vlastní prospěch, spíše než o vyšší cíle, morálku a spravedlnost. Postupně se stírala hranice mezi legálním a nelegálním, mezi dary a úplatky a lidé byli vůči tomuto společenskému úpadku čím dál více lhostejní. Poslední problém, kterého se Liu ve svých reportážích dotýká, je porušování pravidel, zákonů a absence kontroly zejména v rámci strany. Kdyby byla dodržena pravidla, Wang Shouxin by se nikdy nestala členkou strany a nikdy by se nestala ředitelkou palivové společnosti. Na oba posty se dostala díky známostem, nikoliv díky své schopnosti a kvalifikaci. Na Wang Shouxin dokonce během její „kariéry“ v okrese Binxian přišlo mnoho stížností – od jejích spolupracovníků, od účetního palivové společnosti, od rolníků v komunách, jejichž pracovní sílu zneužívala. Po dlouhou dobu byly všechny stížnosti buď ignorovány, nebo vyšetřování nic neodhalilo, anebo skončily přímo v rukou Wang Shouxin či jejích známých. Wang Shouxin zpronevěra procházela bez povšimnutí velmi dlouhou dobu z toho důvodu, že část společnosti na její pravidla kvůli morálnímu úpadku přistoupila. Ti, kdo si na ni stěžovali, buď nebyli vyslyšeni, nebo byli nezřídka perzekuováni.

Řešení, které Liu Binyan navrhuje, se skrývá v postavách Liu Changchuna a Shi Huailianga v první reportáži a v postavách Chen Shizhonga a Ni Yuxiana v druhé analyzované reportáži. Čína podle Lioua potřebuje lidi, kteří se řídí svým vlastním morálním svědomím, kteří se nebojí říct svůj vlastní názor a kritiku, nebojí se nesouhlasit s nadřízenými a s nařízeními strany. Komunistická strana zároveň tuto zpětnou vazbu také potřebuje, aby mohla chyby odstranit a svou politiku zlepšit. Největší problém Komunistické strany Číny je podle Lioua její neochota naslouchat lidu a neochota nechat lid spoluvytvářet politická opatření. Tento názor je v naprostém rozporu s obsahem Mao Zedongových Yananských projevů, kde spisovatelům a literatuře přikazuje spoluvytvářet revoluci a zpravovat o pozitivních aspektech společnosti, nikoliv být součástí politického diskurzu a vznášet kritiku. Dále Liu definuje termín druhý typ loajality, který je podle něj velmi vzácný. V Číně je však v této době velmi potřebný a přináší naději na ozdravení země. Druhý typ loajality, prezentovaný na dvou hlavních postavách reportážní črty *Druhý typ loajality*, spočívá v následování vlastního morálního svědomí, odvaze říct odlišný názor nebo kritiku nehledě na následky, které to s sebou může nést. Druhý typ loajality je kladen do

protikladu s prvním typem loajality, uvedeném na příkladu mladého vojáka Lei Fenga slepě oddaného Mao Zedongovi, u kterého se podle Liu Binyana ztotožňovala loajalita se slepým následováním a poddajností.

Liu Binyan onu ideální vlastnost, kterou podle něj Čína v této době tolik potřebovala, nazval právě druhý typ loajality. Stále zde figuruje slovo loajalita, jen se jedná o jiný typ. Liu nebyl zastáncem radikálních řešení, nevolal po změně společenského systému, ani změně vedoucí strany. Komunistickou stranu kritizoval nikoliv jako celek, ale pouze její dílčí nedostatky, jako například již výše zmíněnou neochotu přijmout kritiku, nedostatek vnitřních kontrolních mechanismů či neochotu přiznat chyby v minulosti a poučit se z nich. Ideální člověk sice podle Lioua je loajální, je však nutné tuto loajalitu chápat tak, jak ji pojímá Liu, tedy jako loajalitu, která spočívá ve vlastním morálním svědomí a následování vyšších cílů. Za toto byl Liu Binyan, jak sám uvádí v rozhovoru s Perry Linkem (Link, 2006: 24), často kritizován. Na jedné straně se konzervativní část komunistické strany domnívala, že žádný druhý typ loajality není potřeba a že první typ loajality podle modelu Lei Fenga je dostačující. Na straně druhé byl Liu kritizován za to, že nevolá po radikální změně. Podle těchto kritických hlasů byla totiž komunistická strana natolik prohnílá, že hledat jiný způsob, jak být loajální, není dostatečnou reakcí. Liu však radikální změnu odmítal a věřil, že komunistická strana se může pomocí odvážných loajálních lidí jako Chen Shizhong, Ni Yuxian, Liu Changchun a Shi Huailiang proměnit zevnitř.

Liu Binyan ve svých memoárech trvá na tom, že sám svými názory není nikterak výjimečný a že takových, jako je on, jsou v Číně tisíce. On se však počítá mezi ty šťastnější, kteří za své odhodlání říkat pravdu nezaplatili nejvyšší cenu. Řídit se svým svědomím a vznášet kritiku, pokud to bylo potřeba, považoval za svoji morální povinnost a na svůj náhrobek si přál napsat následující text, který jeho osobnost dokonale vystihuje: Zde leží muž, který udělal, co bylo potřeba udělat, a řekl, co bylo třeba říci (Liu 1990: vii).

5. Prameny a literatura

5.1. Prameny

Liu Binyan 刘宾雁 (1983). *People or monsters?: and other stories and reportage from China after Mao*. Přel. Perry Link, James Feinerman et al. Bloomington: Indiana University press.

Liu Binyan 刘宾雁 (1988a). *Zixuan ji* 自选集. Beijing: Zhongguo wenlian chuban gongsi.

Liu Binyan 劉賓雁(1988b). *Yanlun ji 1* 言論集 1. Hong Kong: Xiangjiang chuban gongsi.

Liu Binyan 劉賓雁 (1988c). *Yanlun ji 2* 言論集 2. Hong Kong: Xiangjiang chuban gongsi.

Liu Binyan 刘宾雁 (1990). *A Higher Kind of Loyalty: A Memoir by China's Foremost Journalist*. New York: Pantheon Books.

Liu, Binyan (2006). *Two Kinds of Truth: Stories and Reportage from China*. Přel. Perry Link, Richard W. Bodman et al. Bloomington: Indiana University Press.

5.2. Literatura

Baum, Richard (2018). *Burying Mao: Chinese Politics in the Age of Deng Xiaoping*. Princeton University Press.

Bodman, Richard (přel.) (2006). „The Second Kind of Loyalty“. In: Link, Perry (ed.) *Two Kinds of Truth: Stories and Reportage from China*. Bloomington: Indiana University Press, 147-207.

Dillon, Michael. (2010). *China: a modern history*. London: I.B. Tauris.

Feinerman, James a Link, Perry (přel.) (1983). „People or monsters“. In: Link, Perry (ed.), *People or monsters?: and other stories and reportage from China after Mao*. Bloomington: Indiana University press, 11-68.

Goldman, Merle. (1971). *Literary dissent in communist China*. New York: Atheneum.

Hartsock, John C. (2011). „Literary Reportage: The “Other” Literary Journalism” In

Bak, John a Reynolds, Bill (ed.). *Literary Journalism across the Globe: Journalistic Traditions and Transnational Influences*. Massachusetts: University of Massachusetts Press, 23-47.

Hong Zicheng (2007). *A history of contemporary Chinese literature*. Leiden: Brill.

Hrala, Milan (1977). *Slovník spisovatelů*. Praha: Odeon.

Chen Peiqin (2011). „Social Movements and Chinese Literary Reportage“. In Bak, John a Reynolds Bill (ed.). *Literary Journalism across the Globe: Journalistic Traditions and Transnational Influences*. Massachusetts: University of Massachusetts Press, 148-162.

Idema, Wilt. a Haft, Lloyd (1997). *A Guide to Chinese Literature*. Volume 74. (Michigan Monographs in Chinese Studies). Michigan: University of Michigan center for Chinese studies

Laughlin, Charles (2002). *Chinese reportage: the aesthetics of historical experience*. Durham: Duke University Press.

Laughlin, Charles (2010). „Writing the Actual“. In: Ban Wang (ed.) *Words and Their Stories: Essays on the Language of the Chinese Revolution* Leiden: Brill, 135-149.

Lederbuchová, Ladislava. (2002). *Průvodce literárním dílem. Výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: Nakladatelství H.

Lee, Leo Ou-fan (1983). „Introduction“. In: Link, Perry (ed.), *People or monsters?: and other stories and reportage from China after Mao*. Bloomington: Indiana University press, ix-xvii.

Lee, Yee (1983). *The New Realism: Writings from China after the Cultural Revolution*. New York: Hippocrene.

Link, Perry (ed.) (1983). *People or monsters?: and other stories and reportage from China after Mao*. Bloomington: Indiana University press

Link, Perry (ed.) (2006). *Two Kinds of Truth: Stories and Reportage from China*. Bloomington: Indiana University Press.

Mao Zedong. a McDougall, Bonnie (1980). *Mao Zedong's "Talks at the Yan'an Conference on Literature and Art": a translation of the 1943 text with commentary*. Ann

Arbor (Mich.): Center for Chinese Studies.

Moise, Edwin (2008). *Modern China, a History*. Pearson Education

Pavera, Libor a Všetická, František (2002). *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc.

Strauss, Julia (2007). *The history of the PRC (1949-1976)*. Cambridge, Cambridge University Press.

Sullivan, Lawrence (2012). *Historical dictionary of the Chinese Communist Party*. Lanham, Md: Scarecrow Press.

Tian, Stephen (2005). Liu Binyan, a Man Who “Said What Had To Be Said and Did What Had To Be Done.” *Chinascopie*, 36–37.

Wagner, Rudolf (1992). *Inside a Service Trade: Studies in Contemporary Chinese Prose*. Cambridge (Massachusetts); London: Harvard University Asia Center.

Wang Zhongling 王钟陵. „20 Sheji zhongguo baogao wenxue lilun zhi bianqian 20 世纪中国报告文学理论之变迁“. *Xueshu yuekan* 学术月刊. červen 2006. Vol. 38. č.6. 109-117.

Xiandai Hanyu cidian. (1998) (3. upr. vyd., 227. tisk). Beijing: Shangwu yinshuguan.

Yeh, Michelle (2011). „7. Chinese literature from 1937 to the present“. In: Chang, Kang-i Sun a Owen, Stephen (ed). *The Cambridge History of Chinese Literature. Chinese Literature, Volume II: from 1375*. Massachusetts: Cambridge University Press, 565-660.

Ying Lihua (2009). *Historical Dictionary of Modern Chinese Literature*. Lanham: Scarecrow Press